

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

KATJA BÄCKMANN

Tutkinta-arestin edellytykset ja sisältö

LIIKETALouden KOULUTUSOHJELMA
2020

Tekijä Bäckmann, Katja	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Toukokuu 2020
	Sivumäärä 42	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Tutkinta-arestin edellytykset ja sisältö		
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden koulutusohjelma		
<p>Oikeusministeriön tutkintavankeuden vaihtoehtoja selvittänyt työryhmä perustettiin vuonna 2014. Selvityksen taustalla olivat muun muassa useat kansainväliset sopimukset ja suositukset, syyttömyysolettama sekä tutkintavankien määrän lisääntyminen Suomen vankiloissa. Työryhmän selvityksen perusteella pakkokeinolakia uudistettiin ottamalla käyttöön tutkinta-aresti vuoden 2019 alussa.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä käsiteltiin lyhyesti pakkokeinolain muutoksen taustaa, perehdyttiin yleisellä tasolla rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin ja tutkintavankeuteen sekä syvennyttiin tutkinta-arestin edellytyksiä ja sisältöä koskevaan lainsäädäntöön. Opinnäytetyössä selvitettiin, milloin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan määrätä tutkinta-arestiin ja miten se rajoittaa tuomitun vapautta. Tutkinta-aresti on teknisillä laitteilla valvottu pakkokeino, johon alle kahden vuoden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan määrätä vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta pakkokeinolaissa määritellyin edellytyksin. Tutkinta-arestin sisältöön kuuluvat asunnossa pysymisvelvollisuus, liikkumisrajoitukset ja tekninen valvonta rajoittavat yksilön henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta sekä liikkumisvapautta.</p> <p>Tutkimusaiheesta koottiin selkeä kokonaiskuva käräjä- ja hovioikeuksien henkilökunnalle sekä muille asiasta kiinnostuneille. Opinnäytetyö toteutettiin pääasiassa lainopillisena tutkimuksena. Käytännön näkökulmaa opinnäytetyöhön tuotiin asiantuntijahaastatteluiden avulla. Haastattelut toteutettiin kvalitatiivisella tutkimusotteella.</p>		
Asiasanat pakkokeinot, tutkintavankeus, tutkinta-aresti		

Author Bäckmann, Katja	Type of Publication Bachelor's thesis	Date May 2020
	Number of pages 42	Language of publication: Finnish
Title of publication Preconditions and contents of remand arrest		
Degree program Business Administration		
<p>In 2014 a working group was set up by the Ministry of Justice to explore the alternatives to remand imprisonment. The underlying causes for the survey included e.g. international agreements and recommendations, presumption of innocence and the increase in the number of prisoners on remand in Finnish prisons. Based on the survey of the working group, Coercive Measures Act was reformed by adopting remand arrest at the beginning of year 2019.</p> <p>In this Bachelor's thesis the background to amendment in Coercive Measures Act was discussed, coercive means in criminal procedure and remand imprisonment were studied at a general level, and the legislation related to the preconditions and contents of remand arrest was researched more in detail. In the thesis it was clarified when a person sentenced to unconditional sentence of imprisonment can be ordered to remand arrest and how it restricts the freedom of the sentenced person. Remand arrest is a technically monitored coercive measure, which a person sentenced to less than two years of unconditional sentence of imprisonment can be sentenced to instead of imprisonment or detention under the preconditions defined in the act. The contents of the remand arrest including the obligation to stay at home, movement restrictions and technical monitoring restrict the person's personal freedom and integrity as well as freedom of movement.</p> <p>A clear overall view of the research subject was compiled for the district court and court of appeal personnel as well as others interested in the subject. The thesis was mainly carried out as a juridical research. A practical perspective for the thesis was introduced by expert interviews. The interviews were conducted by using a qualitative research approach.</p>		
<u>Key words</u> coercive measures, remand imprisonment, remand arrest		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSMENETELMÄT.....	6
2.1 Opinnäytetyöongelma	6
2.2 Tutkimusote	6
2.3 Aineiston kerääminen.....	8
2.4 Aineiston analyysimenetelmät	9
2.5 Aikaisemmat tutkimukset.....	10
3 TAUSTAA	11
4 RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKEINOT.....	12
4.1 Yleistä	12
4.2 Pakkokeinojen käytön edellytykset ja periaatteet	14
4.3 Suhteellisuusperiaate.....	15
4.4 Vähimmän haitan periaate.....	15
4.5 Hienotunteisuusperiaate	16
4.6 Kohtuuttoman pidättämisen ja vangitsemisen kieltö	17
5 TUTKINTAVANKEUS	18
6 TUTKINTA-ARESTI	21
6.1 Tutkinta-arestin edellytykset.....	22
6.2 Tutkinta-arestin sisältö	25
6.3 Tutkinta-arestiin määrätyn yleiset velvollisuudet	26
6.4 Velvollisuuksien rikkominen	27
7 ASiantuntijahaastattelut	28
7.1 Oikeusministeriön erityisasiantuntija.....	29
7.2 Itä-Suomen hovioikeus	30
7.3 Rikosseuraamuskeskimiehet	31
8 YHTEENVETO	32
9 POHDINTAA	36
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Oikeusministeriö perusti työryhmän selvittämään tutkintavankeuden vaihtoehtoja vuonna 2014. Selvityksen taustalla olivat muun muassa useat kansainväliset sopimukset ja suositukset, syyttömyysolettama sekä tutkintavankien määrän lisääntyminen Suomen vankiloissa. Tutkintavankeuden tavoitteena on varmistaa esitutinnan onnistuminen, oikeudenkäynnin toteutuminen, rangaistuksen täytäntöönpano ja estää rikos toiminnan jatkaminen. Tutkintavankeutta ei saa käyttää, jos sen tavoitteet saavutetaan käyttämällä lievempiä pakkokeinoja. Työryhmän selvityksen perusteella pakkokeinolakia uudistettiin ottamalla käyttöön tutkinta-aresti. Tutkinta-aresti on pakkokeino, johon alle kahden vuoden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan määrätä tutkintavankeuden sijasta ennen rangaistuksen täytäntöönpanoa. Tuomioistuimet eivät ole tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani määränneet ketään tutkinta-arestiin, vaikka lainsäädännön uudistus tuli voimaan vuoden 2019 alussa.

Olen kiinnostunut työni puolesta rikosprosessioikeudesta ja pakkokeinoista. Tutkinta-aresti on aiheena mielenkiintoinen, ajankohtainen ja heikosti tunnettu. Tässä opinnäytetyössä haluan selvittää mitä tutkinta-aresti tarkoittaa, milloin siihen voidaan määrätä ja mitä se pitää sisällään. Työni tarkoitus on selventää tutkinta-arestin edellytyksiä ja sisältöä itselleni sekä koota aiheesta selkeä kokonaiskuva kärjätuomareille, hovioikeuden lainkäyttöhenkilökunnalle, kansliahenkilökunnalle ja muille asiasta kiinnostuneille. Opinnäytetyössä käsitellään lyhyesti lain muutoksen taustaa sekä perehdytään yleisellä tasolla rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin sekä tutkintavankeuteen, jotka pohjustavat käsiteltävää tutkimusaihetta. Käytännön näkökulmaa opinnäytetyöhön tuovat asiantuntijahaastattelut. Haastatteluiden avulla pyritään selvittämään, miksi tutkinta-arestia ei ole sovellettu ja mitä haasteita sen edellytysten arviointiin ja soveltamiseen liittyy.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusmenetelmä tarkoittaa tutkimusongelman ratkaisuun käytettäviä keinoja. Se käsittää aiheen ja tutkimusotteen valinnan perustelut sekä aineiston keräämis- ja analysointimenetelmät. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 255.)

2.1 Opinnäytetyöongelma

Tutkinta-arestia koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2019. Tutkinta-aresti on valittu opinnäytetyön aiheeksi sen ajankohtaisuuden ja oman mielenkiintoni perusteella. Olen kiinnostunut rikosprosessioikeudesta ja pakkokeinoista. Tutkinta-aresti on uusi ja heikosti tunnettu aihe. Tutkinta-aresti on käsitteenä vieras eikä sen merkitys avaudu termin perusteella. Tutkinta-arestia ei ole käytännössä sovellettu eikä tuomioistuimissa ole juurikaan kokemusta aiheen oikeuskäytännöstä. Työni tarkoitus on selventää tutkinta-arestin edellytyksiä ja sisältöä itselleni sekä koota aiheesta selkeä kokonaiskuva käräjätuomareille, hovioikeuden lainkäyttöhenkilökunnalle, kansliahenkilökunnalle ja muille asiasta kiinnostuneille.

Työssäni haluan perehtyä tutkinta-arestia koskevaan voimassa olevaan lainsäädäntöön ja selvittää sen merkitystä.

Opinnäytetyölläni pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Milloin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan määrätä tutkinta-arestiin?
- 2) Miten tutkinta-aresti rajoittaa henkilön vapautta?

2.2 Tutkimusote

Opinnäytetyöni tutkimusote on pääasiassa lainoppi eli oikeusdogmatiikka. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö. Oikeusdogmatiikkaa tarkastellaan voimassa olevien oikeuslähteiden perusteella. Oikeuslähteitä

tulee käyttää etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen mukaisessa järjestyksessä. Lainopillinen tutkimus on voimassa olevan oikeuden sääntöjen tutkimista ja sen sisällön selvittämistä. Tämän lisäksi lainopillisen tutkimuksen tehtävänä on voimassa olevan oikeuden jäsentäminen eli systematisointi. Systematisoinnin tehtävänä on auttaa lukijaa ymmärtämään oikeuden sisältöä ja jäsentämään se kokonaiskuvaksi. Lisäksi systematisointi auttaa lukijaa löytämään tarvitsemansa säännökset. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2010, 20-21.) Systematisoinnin avulla voidaan myös uudelleen muokata oikeudellista käsitteistöä ylä- ja alakäsitteisiin sekä selkeyttää oikeudellista käsitejärjestelmää (Kolehmainen 2016, 130).

Opinnäytetyöni empiirinen tutkimusote on laadullinen eli kvalitatiivinen. Empiirisen oikeustutkimuksen välineenä käytetään asiantuntijahaastatteluja, joiden avulla voidaan tulkita ja tehdä päätelmiä tutkimuskohteesta. Laadullinen tutkimus keskittyy suppeaan otantamäärään ja tutkittavat valitaan harkittujen kriteereiden perusteella. Laadullisen tutkimuksen tulee tukea tutkimuksen teoreettista osuutta ja antaa lisäselvitystä tutkimuskohteesta. Laadullisella tutkimuksella pyritään saamaan selville tutkittavien näkökannat tutkimuskohteesta, jotta tutkimuskohde voidaan tuoda esille sellaisena kuin se on. (Keinänen ja Väättäinen 2016, 259-261.)

Valitut tutkimusmenetelmät sopivat tutkimusongelmani ratkaisuun. Voimassa olevan oikeuden sisällön selvittämiseksi tulee perehtyä asiaan liittyviin oikeuslähteisiin. Riittävä perehtyminen ja perusteltujen tulkintojen kirjoittaminen edellyttää useiden oikeuslähteiden käyttämistä. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2010, 31.) Tutkimusmenetelmä sopii teoreettiseen tutkimukseen, jossa hyödynnetään valmista oikeudellista aineistoa. Tutkimuksessa pyritään määrittelemään oikeudellista käsitteistöä sekä tekemään loogisia päätelmiä tutkimuskohteeseen liittyvään aineistoon perehtymällä. (Keinänen & Väättäinen 2016, 246.) Kvalitatiivinen tutkimus sopii täydentämään tutkimusongelmani ratkaisua. Tutkimuskohteen soveltamisesta ei ole vielä käytännön kokemusta eikä aiheesta ole saatavilla juurikaan oikeuskäytäntöä. Haastateltavat työskentelevät tutkimuskohteeseen liittyvissä asiantuntijatehtävissä. Asiantuntijahaastatteluja käytetään apuna voimassa olevan lainsäädännön tulkitsemiseen. Haastattelujen avulla pyritään saamaan lisätietoa tutkimuskohteesta ja selvittämään tutkimuskohteen soveltamiseen liittyviä haasteita.

Systematisointi näkyy opinnäytetyössäni lähinnä työn rakenteessa. Työn tulee edetä johdonmukaisessa järjestyksessä alusta loppuun, jotta lukija pystyy luomaan kokonaiskuvan käsiteltävästä aiheesta. Työn alussa lukija johdatellaan aiheeseen tutustumalla tutkimusongelmaan ja valittuun tutkimusmenetelmään. Aiheen käsittelyosassa tulee ottaa huomioon oikeuslähteiden väliset suhteet ja yleisten edellytysten käsittely ennen erityisiä edellytyksiä. Asioiden esittämisjärjestyksen tulee tukea tutkimusongelman loogista selvittämistä. Empiriaosassa perehdytään asiantuntijahaastattelujen vastauksiin ja pohditaan niiden merkitystä tutkimusongelman ratkaisussa. Työn lopussa lukijalle esitetään tutkimustyön tulokset. (Kolehmainen 2016, 128-129.)

2.3 Aineiston kerääminen

Lainopillinen tutkimus on teoreettinen kirjoituspöytä tutkimus, joka perustuu valmiina olevan aineiston hyödyntämiseen (Keinänen & Väättänen 2016, 246). Lainopillisen tutkimuksen aineistona käytetään oikeuslähteitä. Vahvasti velvoittavat oikeuslähteet eli lait ja muut säädökset ovat lainopillisen tutkimuksen tärkein lähdeaineisto. Säädösten moniselitteisen sisällön ymmärtämiseksi tulkinta-apuna on käytettävä muitakin oikeudellisia aineistoja kuten säädösten valmisteluaineistoa, oikeuskirjallisuutta ja oikeuskäytäntöä. Säädöksiä ovat perustuslaki, lait, asetukset, valtioneuvoston ja ministeriöiden päätökset sekä hallintoviranomaisten antamat yleiset määräykset ja ohjeet. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2010, 32-34.) Empiirisen tutkimuksen aineisto kerätään asiantuntijahaastatteluiden avulla. Aineisto syntyy tutkijan tekemien kirjallisten haastattelukysymysten sekä haastateltavien vapaamuotoisten vastausten perusteella. Haastattelut toteutetaan sähköpostihaastatteluina. Aineisto kerätään kokoamalla yhteen haastattelujen kirjalliset vastaukset. (Keinänen ja Väättänen 2016, 260.)

Tutkinta-arestia koskevan voimassa olevan oikeuden selvittämiseksi opinnäytetyön lähteenä käytetään muuan muassa pakkokeinolakia. Tutkinta-aresti on henkilön vapauteen kohdistuva rikosprosessuaalinen pakkokeino, joten pakkokeinolaista löytyvät tärkeimmät säädökset tutkimusongelman ratkaisuun. Säädösten tulkitsemiseksi apuna käytetään muuan muassa pakkokeinolain uudistusta koskevia hallituksen esityksiä ja viranomaisten antamaa määräystä Rikosseuraamuslaitokselle annetusta poikkeusluvasta tutkinta-arestin valvonnan suorittamisesta. Aineiston kerääminen ja siihen

tutustuminen on aloitettu lukemalla tutkinta-arestiin liittyvää materiaalia ja muuta tausta-aineistoa kuten pakkokeinolakia, oikeuskirjallisuutta, hallituksen esityksiä sekä Oikeusministeriön tiedotteita ja julkaisuja. Edellä mainitun aineiston perusteella on aloitettu luomaan asiasta kokonaiskuvaa ja pyritty ymmärtämään mistä asiassa on kysymys. Aiheen ajankohtaisuus huomioon ottaen ajantasaista oikeuskirjallisuutta ja oikeuskäytäntöä ei ole juurikaan saatavilla. Asiantuntijahaastatteluiden kerätyllä aineistolla pyritään saamaan lisäselvitystä voimassa olevaan oikeuteen liittyvistä haasteista. Asiantuntihaastatteluiden avulla tutkinta-arestista saadaan sellaista tietoa virkamiehiltä, jota ei löydy virallisista lähteistä.

2.4 Aineiston analyysimenetelmät

Lainopillisen tutkimuksen keskeinen analyysimenetelmä on sisällön erittely eli tekstianalyysi (juridinen tulkintahermeneutiikka) Tekstianalyysissä lain sisällölle ja siinä käytettävillä sanoille pyritään antamaan merkityssisältö. Merkityssisällön ymmärtämiseksi moniselitteisille käsitteille on etsittävä kaikki oikeudelliset tulkinnat. Analysointi ja asioiden perusteleminen edellyttää merkityssisällön ymmärtämistä. Oikeusnormien tulkinnassa on käytettävä apuna oikeuslähteitä. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2010, 25.) Hermeneutiikka tarkoittaa teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Kielellisillä ilmauksilla on moniselitteisiä merkityksiä. Hermeneutiikan avulla tulkinnalle pyritään löytämään kriteerejä, joiden perusteella voidaan tehdä tutkittavasta kohteesta tulkintoja. Sanojen ja ilmaisujen merkityssisältöä voidaan tarkastella vain ymmärtämällä ja tulkitsemalla. (Laine 2018, 33.) Juridinen tulkintahermeneutiikka sopii opinäytetyön teoriaosuuden analysointimenetelmäksi. Tutkimus perustuu juridisen tekstin tutkimiseen valmiista aineistosta ja tekstin sisällön merkityksen analysointiin. Tutkimuksessa käytetään aineistona luotettavia oikeuslähteitä.

Empiirisen tutkimuksen analyysimenetelmänä on laadullis-induktiivinen analyysi eli aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysissä aineiston tekstimateriaali ja sisältö eritellään ja järjestetään uudestaan. Tutkijan on tutustuttava aineistoon huolella ja pohdittava mitä aineisto kertoo tutkimuskohteesta ja millaisia päätelmiä tutkimuskohteesta voidaan tehdä aineiston perusteella. Erittelyn tarkoituksena on saada aineisto ymmärrettävään muotoon, jotta tutkimuskohteesta voidaan tehdä loogisia päätelmiä.

Aineistoa tarkastellaan ja analysoidaan tutkimusongelman näkökulmasta. Analysoinnissa on otettava huomioon myös tutkimuksen viitekehyksen mukainen tutkimusote. Aineiston analyysi perustuu tarkkaan harkittuihin tutkimuskysymyksiin ja kysymysten vastauksiin. (Keinänen ja Väätäinen 2016, 259 ja 262-263; Tuomi & Sarajärvi 2018.) Aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopii empiirisen osuuden analysointimenetelmäksi. Analyysin lähtökohtana on asiantuntijahaastattelujen huolella harkitut kirjalliset tutkimuskysymykset ja kysymyksiin saatujen kirjallisten vastausten erittely ja analysointi tutkimusongelman näkökulmasta.

2.5 Aikaisemmat tutkimukset

Tutkinta-arestista ei löydy tätä opinnäytetyötä vastaavaa tutkimusta. Tutkinta-arestiin liittyviä opinnäytetöitä on tehty kaksi kappaletta. Tutkinta-aresti: katsaus vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin rikosprosessissa -niminen opinnäytetyö on ilmestynyt 11/2019 (Poliisiammattikorkeakoulu). Työssä tarkastellaan tutkinta-arestin käyttöönottoa. Vapautensa menettäneiden ihmisoikeudet Suomessa: katsaus Suomen vankiloihin, poliisivankiloihin ja psykiatriin laitoksiin -niminen opinnäytetyö on ilmestynyt 1/2020 (Poliisiammattikorkeakoulu). Työssä tarkastellaan pakkokeinolain uudistusta suhteessa ihmisoikeuksiin. Mainittujen opinnäytetöiden näkökulma tutkinta-arestiin eroaa tästä tutkimuksesta. Tässä opinnäytetyössä tutkinta-arestiin liittyvää lainsäädäntöä tarkastellaan tarkemmin lainopillisesta näkökulmasta ja pyritään perehtymään voimassa olevan lain sisällön tulkintaan. Tutkinta-aresti oli lisäksi mainittu muutamassa ennen lainmuutosta tehdyssä työssä, mutta niillä ei ole olennaista merkitystä tämän työn kannalta.

3 TAUSTAA

Oikeusministeriö perusti 24.2.2014 työryhmän selvittämään vaihtoehtoja tutkintavankeudelle ja tutkintavankien säilyttämiselle. Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) ja Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastainen komitea (CAT) ovat säännöllisesti arvovalleet Suomea tutkintavankien kohtelusta ja säilyttämisestä poliisivankiloissa. Pakkokeinolakia koskevan lainsäädännön uudistamiseen ovat vaikuttaneet lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytäntö, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja Euroopan neuvoston vankilasäännöt Rec(2006)2. Tutkintavankien kohtelu perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta ilmenevään syyttömyysolettamaan, jonka mukaan rikoksesta epäiltyä on kohdeltava syyttömänä siihen saakka, kunnes hänet on laillisesti todettu syylliseksi. Syyttömyysolettama huomioon ottaen tutkintavankeuden ja vapaudenmenetyksen tulisi olla viimeiseksi käytettävä pakkokeino esitutinnan, oikeudenkäynnin ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Tutkintavankien määrä Suomen vankiloissa on lisääntynyt muun muassa huumausainerikollisuuden, järjestäytyneen rikollisuuden sekä rikollisuuden kansainvälistymisen kasvun takia. Rikosprosessin ja tutkintavankeuden kestot ovat pidentyneet. Kansainväliset sopimukset ja suositukset sekä syyttömyysolettama ja tutkintavankien määrän lisääntyminen edellyttivät lainsäädännön uudistamista ja uusien toimivien vaihtoehtojen löytymistä tutkintavankeudelle. (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999, SopS 63, 6; HE 252/2016, 15-16, Oikeusministeriö I 2016, 7, 9 ja 16-18.)

Pakkokeinolakia uudistettiin ottamalla käyttöön tehostettu matkustuskielto ja tutkintaaresti 1.1.2019. Tehostettu matkustuskielto ja tutkintaaresti ovat molemmat teknisillä laitteilla valvottuja pakkokeinoja, jotka tuomioistuin voi määrätä vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta. Tehostettu matkustuskielto voidaan määrätä ennen rangaistukseen tuomitsemista. Tutkintaaresti voidaan määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemisen jälkeen, jos rangaistuksen pituus on vähemmän kuin kaksi vuotta. Tutkintaaresti voidaan siis määrätä vasta, kun tuomioistuin tuomitsee vastaajan rangaistukseen. Tutkintaaresti on voimassa siihen saakka, kunnes ehdoton vankeusrangaistus pannaan täytäntöön tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

(Pakkokeinolaki 206/2011, 2 luku 12 a § 1 mom., 5 luku 1 a § 1 mom.; HE 252/2016, 1 ja 41; Valtioneuvoston www-sivut 2020.)

4 RIKOSPROSESSUAALISET PAKKKEINOT

4.1 Yleistä

Pakkokeinot jaetaan rikos-, siviili- ja hallintoprosessuaalisiin pakkokeinoihin. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen tärkein yleislaki on pakkokeinolaki. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 183.) Pakkokeinolakia sovelletaan pakkokeinojen käyttöön ja käytön edellytyksiin, jollei muualla laissa toisin säädetä (Pakkokeinolaki 1 luku 1 §). Viranomaiset voivat rikosprosessuaalisten pakkokeinojen toimintamenetelmien avulla puuttua tarvittaessa fyysistä pakkoa käyttäen kansalaisten lailla suojattuihin oikeushyviin esitutinnan ja muun oikeusprosessin turvaamiseksi sekä annettujen ratkaisujen täytäntöönpanon toteuttamiseksi. Oikeushyvä tarkoittaa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja valtion lailla takaamien yksilöiden perusoikeuksia, joilla suojataan muuan muassa yksilöiden henkilökohtaista vapautta, koskemattomuutta, yksityiselämän ja kotirauhan suojaa, viestintäsalaisuutta sekä omaisuutta. Julkinen valta ei saa mielivaltaisesti puuttua sen yksilöille takaamiin oikeushyviin. Pakkokeinojen käytön on aina perustuttava legaliteetti- eli laillisuusperiaatteelle. Pakkokeinoilla rajoitetaan ja puututaan lailla suojattuihin oikeushyviin, minkä takia lain säännösten on oltava hyvin täsmällisiä ja tarkkarajaisia. (Jokela 2018, 196-197; Tolvanen & Kukkonen 2011, 185.)

Pakkokeinoja käytetään rikosprosessuaalisen tarkoituksen toteuttamiseksi. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytön tarkoituksena on esimerkiksi pyrkimys estää rikoksesta epäillyn pakeneminen tai rikostoiminnan jatkaminen, hankkia todisteita tai estää rikoksella saadun taloudellisen hyödyn kätkeyminen tai hävittäminen. (Jokela 2018, 214; Tolvanen & Kukkonen 2011, 184.) Pakkokeinoja ei saa käyttää, jos niiden käyttämisellä ei saavuteta tavoiteltua hyötyä tai jos samaan tavoitteeseen päästään muilla keinoilla. Pakkokeinoja ei myöskään saa käyttää rangaistuksellisiin tarkoituksiin. (Halijoki 2001, 207; Tolvanen & Kukkonen 2011, 203.)

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot jaetaan vapauteen, henkilöön, henkilön elämänpäi-
riin sekä esineisiin ja omaisuuteen kohdistuviin pakkokeinoihin.

Vapauteen kohdistuvilla pakkokeinoilla puututaan vapauteen ja liikkumisvapauteen:

- kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti,
- yhteydenpidon rajoittaminen,
- matkustuskielto ja tehostettu matkustuskielto,
- nouto esitutkintaan tai tuomioistuimen istuntoon.

Henkilöön kohdistuvilla pakkokeinoilla puututaan henkilökohtaiseen koskematto-
muuteen:

- henkilöntarkastus,
- henkilönkatsaus,
- henkilötuntomerkkien ottaminen ja
- DNA-tunnisteiden määrittäminen.

Henkilön elämänpäiriin kohdistuvista pakkokeinoista käytetään termiä salaiset pakko-
keinot ja niillä puututaan yksityiselämän ja viestinnän suojaan:

- telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, tukias-
ematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu ja peitelty tiedonhan-
kinta,
- tekninen tarkkailu (kuuntelu, katselu, seuranta ja laitetarkkailu),
- telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, peitetoi-
minta, valeostot, tietolähdetoiminta ja valvottu läpilasku.

Esineisiin ja omaisuuteen kohdistuvilla pakkokeinoilla puututaan varallisuuteen:

- vakuustakavarikko ja tutkintatakavarikko
- kotietsintä, paikanetsintä ja laite-etsintä,
- tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen.

(Pakkokeinolaki 2, 4 -7 luku, 8 luku 1, 20, 28 ja 30 §, 9 luku 1, 3 ja 4 § ja 10 luku;
Jokela 2018, 197-198.)

4.2 Pakkokeinojen käytön edellytykset ja periaatteet

Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytön edellytykset jaetaan yleisiin edellytyksiin ja erityisiin edellytyksiin. Yleisiin edellytyksiin kuuluvat rikosepäily tai tehty rikos sekä todennäköisin syin kyseisestä rikoksesta epäilty henkilö. Erityiset edellytykset tarkoittavat pakkokeinolaissa kullekin pakkokeinolle säädettyjä omia edellytyksiä. Pakkokeinon käyttömahdollisuus on pääsääntöisesti yhteydessä rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen. Törkeitä rikoksia tutkittaessa voidaan käyttää laajemmin eri pakkokeinoja ja ankarampia pakkokeinoja kuin lievemmissä rikoksissa. Pakkokeinon käytön edellytysten arviointi ja ratkaisu sen käytöstä tehdään sen hetkisten tietojen perusteella. Pakkokeinon käytön edellytysten arviointia voidaan joutua arvioimaan uudelleen myöhemmin esiin tulleiden seikkojen perusteella. Rikospaikalta voidaan esimerkiksi kiinniottaa useampia henkilöitä. Jos myöhemmin ilmenee, ettei kiinniotetun henkilön syyllisyys ole enää todennäköistä, hänet on vapautettava välittömästi. (Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen 2014, 757; Tolvanen & Kukkonen 2011, 185-186.)

Pakkokeinojen käyttö edellyttää yleisten ja erityisten edellytysten täyttymisen lisäksi pakkokeinojen käyttöön liittyvien periaatteiden noudattamista. Pakkokeinojen käytössä sovellettavat periaatteet ovat suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate, hienotunteisuusperiaate sekä kohtuuttoman pidättämisen ja vangitsemisen kieltö. Suhteellisuus-, hienotunteisuus- ja vähimmän haitan periaatteita voidaan soveltaa itsenäisinä periaatteina sekä yhdessä muiden periaatteiden kanssa. (Rantaeskola, Halme, Kortessalmi, Lönnroth, Parviainen, Saukonoja, & Springare 2014, 31 ja 35; Tolvanen & Kukkonen 2011, 193-196.) Pakkokeinojen käytössä on lisäksi noudatettava esitutkintalaissa säädettyjä periaatteita kuten tasapuolisuusperiaatetta, syyttömyysolettamaa ja epäillyn oikeutta olla edistämättä rikoksensa selvittämistä. (Esitutkintalaki 805/2001, 4 luku 1-3 §, HE 222/2010, 72; Tolvanen & Kukkonen 2011, 194). Esitutkintalaissa säädettyjä periaatteita ei käsitellä tässä opinnäytetyössä.

4.3 Suhteellisuusperiaate

Pakkokeinolaki 1 luku 2 §

Pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Suhteellisuusperiaate on eräänlainen yleisperiaate, joka on otettava huomioon aina pakkokeinojen käyttöä harkittaessa. Suhteellisuusperiaate tarkoittaa, että viranomaisen toiminnan ja pakkokeinon käytön on oltava perusteltua ja toimilla tavoiteltujen päämäärien on oltava järkevässä ja oikeassa suhteessa rikoksen vakavuuteen ja pakkokeinon käytön aiheuttamaan oikeudenloukkaukseen. Mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä puolusteltavampaa on pakkokeinon käytön salliminen ja sitä perusteltavampana voidaan pitää ankarampaa puuttumista yksilön oikeuksiin. Järkevää suhdetta arvioitaessa on huomioitava, että käytettävät toimenpiteet ja toivotut tavoitteet ovat järjellisessä ja hyväksyttävässä suhteessa rikoksen laatuun ja suuruusluokkaan. (Rantaeskola ym. 2014, 31-32.) Halijoen mukaan suhteellisuusperiaatteen voidaan katsoa estävän pakkokeinon käytön vain sellaisessa tilanteessa, jossa pakkokeinon käytöstä aiheutuu selvästi enemmän haittaa kohteelle kuin yhteiskunta saa hyötyä (Halijoki 2001, 209). Suhteellisuusperiaatteen soveltaminen voi olla esteenä esimerkiksi tutkimuspaikan eristämisessä pienempien rikosten kohdalla. Huomattavan henkilöstömäärän sitominen tutkimuspaikan vartiointiin ei ole järkevässä ja oikeassa suhteessa rikoksen vakavuuteen. (Rantaeskola ym. 2014, 32.)

4.4 Vähimmän haitan periaate

Pakkokeinolaki 1 luku 3 §

Pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämättöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi. Pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.

Vähimmän haitan periaate tarkoittaa, että viranomaisten toiminnalla ja pakkokeinojen käytöllä ei saa tuottaa pakkokeinon kohteeksi joutuvalla henkilölle yhtään enempää vahinkoa eikä haittaa kuin on välttämätöntä. Pakkokeinoja ei saa myöskään ajallisesti ylläpitää yhtään kauemmin kuin on välttämätöntä. Pakkokeino on kumottava viipymättä, kun sen jatkamisen edellytykset lakkaavat. Viranomaisen on esimerkiksi päästettävä pidättämänsä henkilö vapaaksi viipymättä, kun pidättämisen edellytyksiä ei ole enää olemassa. (Pakkokeinolaki 2 luku 7 § 1 mom.; Rantaeskola ym. 2014, 34.)

Pakkokeinon käyttämisen edellytyksiä harkittaessa rikoksesta epäiltyä tai muuta pakkokeinon kohteeksi joutuvaa henkilö tulisi kuulla mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan silloinkin, kun kuulemisesta ei nimenomaisesti säädetä. Arvioitaessa pakkokeinon käyttämisestä aiheutuvaa haittaa, pakkokeinon kohteeksi joutuvalla henkilöllä voi olla olennaisia tietoja pakkokeinon vaikutuksesta hänen elämäänsä. Olennaisilla tiedoilla tarkoitetaan henkilön perhe- ja terveydentilannetta sekä työhön tai opiskeluun liittyviä olosuhteita, jotka voivat vaikuttaa pakkokeinon käyttöönottamiseen. Pakkokeinon kohteeksi joutuvan henkilön henkilökohtaiset olosuhteet otetaan huomioon arvioitaessa pakkokeinon käytön kohtuullisuutta. Henkilökohtaiset olosuhteet voivat vaikuttaa esimerkiksi vapaudenmenetyksen kestoon tai käyttöön voidaan ottaa lievempiä pakkokeinoja. Kohtuullisuutta arvioitaessa pakkokeinon käytöstä saavutettavia etuja verrataan pakkokeinon käytöstä sen kohteeksi joutuneelle aiheutuvaan haittaan esimerkiksi henkilön vangitsemisen vaikutusta alaikäisestä lapsesta huolehtimiseen. (HE 222/2010, 245; Tolvanen & Kukkonen 2011, 195.)

4.5 Hienotunteisuusperiaate

Pakkokeinolaki 1 luku 4 §

Pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti.

Hienotunteisuusperiaate tarkoittaa, että viranomaisten tulee pakkokeinoja käytettäessä välttää tarpeetonta julkisuutta ja huomionhakuisuutta. Viranomaisten tulee toimia tahdikkaasti ja osoittaa tilannetajua. Periaatteella pyritään välttämään sitä, että sivulliset havaitsevat pakkokeinon käyttämisilanteen. Sivullisten havaitessa viranomaisten

käyttävän pakkokeinoja, he voivat päätellä, että pakkokeinojen kohdetta epäillään rikoksesta. Periaatteella pyritään välttämään pakkokeinon kohteeksi joutuneen henkilön leimautumista. Esimerkiksi pidätettyjen ja vangittujen osalta on otettava huomioon syyttömyysolettama. Syyttömyysolettama tarkoittaa, että rikoksesta epäiltyä on kohdeltava syyttömänä siihen asti, kunnes hänet on laillisesti todettu syylliseksi. Rikos-epäily voi jäädä toteennäyttämättä tai osoittautua vääräksi. Pakkokeinolain ja esitutkintalain säännökset hienotunteisuusperiaatteen soveltamisesta ovat samankaltaisia. Periaatteen soveltamisesta on otettava huomioon esimerkiksi henkilön ikä, terveydentila ja häveliäisyysnäkökohdat. (Esitutkintalaki 4 luku 2 § ja 6 §; HE 222/2010, 245; Tolvanen & Kukkonen 2011, 34; Rantaeskola ym. 2014, 36.)

4.6 Kohtuuttoman pidättämisen ja vangitsemisen kieltö

Pakkokeinolaki 2 luku 6 §

Ketään ei saa pidättää, jos pidättäminen olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi.

Pakkokeinolaki 2 luku 13 §

Ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi.

Rikoksesta epäilty henkilö voidaan pidättää lyhyeksi ajaksi esitutkinnan turvaamiseksi ja hänet voidaan pitää säilössä vangitsemiskäsittelyä varten. Henkilö voidaan pitää vangittuna esitutkinnan, oikeusprosessin ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Pidättämisellä ja vangitsemisellä pyritään estämään epäilyn pakeneminen, todisteiden tuhoaminen tai sotkeminen sekä rikostoiminnan jatkuminen. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 217 ja 227.) Hallituksen esitöissä ja ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisuissa pidättämisen on katsottu olevan kohtuutonta, jos rikoksesta ei todennäköisesti tulla tuomitsemaan sakkorangaistusta kovempaa seuraamusta. (HE 14/1985, 50; HE 222/2010, 248; Tolvanen & Kukkonen 2011, 222.) Epäillyn ikä ja hänen henkilökohtaiset olosuhteensa on otettava huomioon pidättämistä ja vangitsemista harkittaessa. Lähtökohtaisesti iän huomioon ottaminen tarkoittaa alle 18-vuotiasta henkilöä,

mutta myös iäkkään henkilön kohdalla kohtuullisuus on huomioitava. Henkilökohtaiset olosuhteet tarkoittavat epäilyn terveydentilaan tai sairaanhoitoon liittyviä asioita kuten vakava sairaus tai raskaus tai perhesuhteita kuten yksinhuoltajuus. Myös työ- ja opiskelupaikan tai asunnon menettäminen voidaan ottaa kohtuullisuusarvioinnissa huomioon. (Rantaeskola ym. 2014 51 ja 59; Tolvanen & Kukkonen 2011, 222-223.)

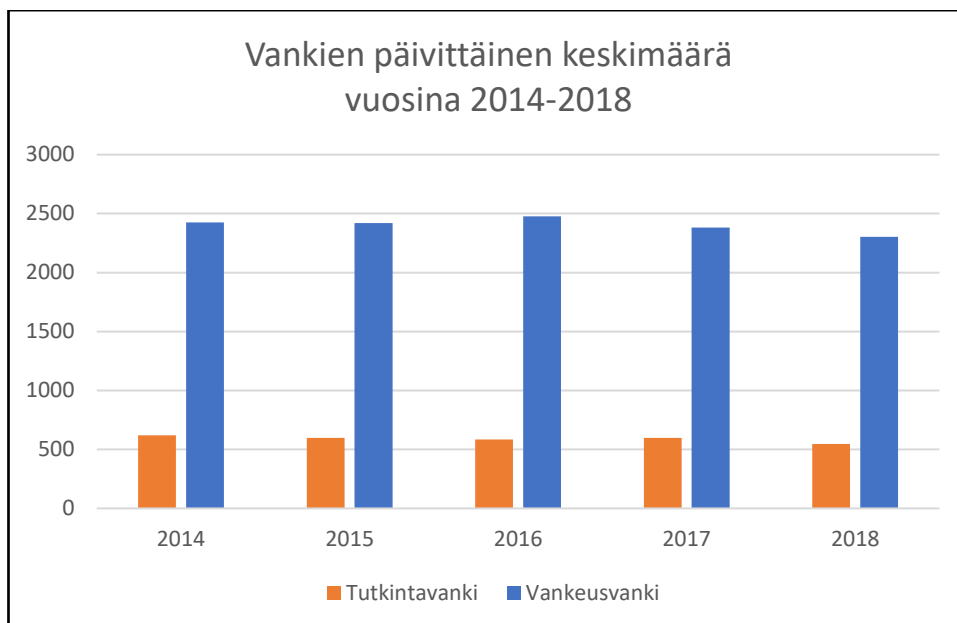
5 TUTKINTAVANKEUS

Tutkintavanki on rikosepäilyn takia pidätetty tai vangittu henkilö taikka rikoksesta tuomittu henkilö ennen tuomion lainvoimaisuutta. Tutkintavankeus tarkoittaa rikosprosessuaalista pakkokeinoa, jonka aikana tutkintavanki on vangittuna ennen käräjäoikeuden tuomion lainvoimaiseksi tulemistä tai ennen hovioikeuden tuomion julistamista tai antamista (Tutkintavankeuslaki 768/2005, 1 luku 2 § 1 mom.; HE 252/2016, 4; Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 296.) Tutkintavangin oikeusasema muuttuu vankeusvangiksi, kun vankila on antanut tutkintavangille tiedon käräjäoikeuden ratkaisun lainvoimaiseksi tulemisesta tai hovioikeuden ratkaisun antamisesta tai julistamisesta. Hovioikeuden tuomio on täytäntöönpanokelpoinen sen antamispäivänä, vaikka se ei ole vielä lainvoimainen. (Hartoneva ym. 2015, 300-301.) Tutkintavankeuslakia sovelletaan vankilassa säilytettävän tutkintavangin täytäntöönpanoon, jollei muualla laissa toisin säädetä. Poliisivankilassa säilytettävän tutkintavangin täytäntöönpanosta säädetään erikseen. (Tutkintavankeuslaki 1 luku 1 § 2-3 mom.)

Tutkintavankeus ei ole rangaistus vaan sen tavoitteena on varmistaa esitutinnan onnistuminen, oikeudenkäynnin toteutuminen, rangaistuksen täytäntöönpano ja estää rikostoiminnan jatkaminen. Syyttömyysolettama huomioon ottaen tutkintavankeuden ja vapaudenmenetyksen tulisi olla viimeiseksi käytettävä keino tavoiteltavan hyödyn saavuttamiseen. Tutkintavankeutta ei saa käyttää, jos tavoitteisiin päästään lievempiä pakkokeinoja käyttämällä. Tutkintavankeusajasta ei tulisi muodostua etukäteen suoritettua rangaistusta. (Tutkintavankeuslaki 1 luku 3 §; HE 252/2016, 4-5; Halijoki 2001, 207.)

Tutkintavangin kohtelussa on otettava huomioon syyttömyysolettama. Tutkintavankia on kohdeltava syyttömänä eikä tutkintavangin oikeuksia saa rajoittaa samassa laajuudessa kuin vankeusrangaistusta suorittavan vankeusvangin. Tutkintavangin oikeuksien rajoittaminen ei saa ylittää tutkintavankeuden tarkoitusta. Tutkintavangin oikeuksia ja etuuksia saa rajoittaa vain sen verran mikä on välttämätöntä esitutinnan ja oikeudenkäynnin onnistumisen ja rangaistuksen täytäntöönpanon varmistamiseksi. Tutkintavangille voidaan esimerkiksi määrätä yhteydenpitorajoituksia kuten estää yhteydenpito muihin tutkintavankeihin tai vankilan ulkopuolelle. Tutkintavangin oikeuksien rajoittaminen pitää sisällään myös tutkintavangin säilössä pitämisen ja vankilan turvallisuuden varmistamisen. (Tutkintavankeuslaki 1 luku 3§ ja 4 §; Hartoneva ym. 2015, 294-295 ja 299.)

Tutkintavanki on pääperiaatteen mukaan sijoitettava vangitsemiskäsittelyn jälkeen tutkintavankilaan. Tuomioistuimen määräyksestä tutkintavanki voidaan sijoittaa myös poliisivankilaan, jos se katsotaan tarpeelliseksi tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamiseksi muista tutkintavangeista, tutkintavangin oman tai muiden henkilöiden turvallisuuden varmistamiseksi tai suurien ja hankalien rikoskokonaisuuksien tutkimiseksi. Tutkintavangin säilyttämisaika poliisivankilassa on enintään seitsemän vuorokautta. Säilytysaika poliisivankilassa voidaan kuitenkin pidentää poikkeuksellisesti erityisen painavasta syystä. Painavaksi syyksi katsotaan esitutinnan vaikeuttamisvaara tai tutkintavangin turvallisuuteen liittyvä syy. Vaikeuttamisvaara tarkoittaa asian selvittämisen vaikeuttamista esimerkiksi todistusaineistoa hävittämällä tai turmelemalla taikka todistajaa tai asianomistajaa uhkailemalla, minkä takia tutkintavanki on pidettävä erillään muista henkilöistä. Tutkintavangin turvallisuus voi liittyä omaan pyyntöön pysyä poliisivankilassa, jos hän pelkää oman turvallisuutensa puolesta tutkintavankilassa. (Pakkokeinolaki 2 luku 5 § 1 mom. 2 b k.; Tutkintavankeuslaki 2 luku 1 § 1 mom. ja 3-4 mom.; HE 252/2016, 49-50; Hartoneva ym. 2015, 303-304.)

Kuvio 1: Tutkinta- ja vankeusvankien päivittäinen keskimäärä vuosina 2014-2018 (Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2018, 27)

Tutkintavankeus voi kestää pitkään rikosprosessin pitkittyessä ja oikeuden ratkaisua odottaessa. Tutkintavanki saattaa olla vangittuna koko rikosprosessin ajan ja aloittaa rangaistuksen suorittamisen heti tutkintavankeusajan jälkeen. Tutkintavankeus voi kestää jopa kuukausia ja pitkään kestävä tutkintavankeus aiheuttaa haittaa vangitulle. Tutkintavanki ei voi osallistua vankilan ulkopuolella tapahtuvaan työtekoon eikä opiskeluun, minkä takia hän voi menettää työ- tai opiskelupaikkansa. Muita haittoja ovat muun muassa asunnon menettäminen sekä yhteydenpidon vaikeutuminen perheenjäseniin ja muihin läheisiin. Tutkintavangin on myös helpompaa valmistella ja järjestellä puolustustaan ja olla yhteydessä avustajaansa vapaana ollessa. Lisäksi pitkään jatkuvan tutkintavankeuden aikana tutkintavanki pystyy luomaan yhteyksiä muihin vankeihin ja samaistumaan vankilan rikolliseen sosiaaliryhmään. Yhteiskunnalle aiheutuu kustannuksia tutkintavankeuden täytäntöönpanosta ja tutkintavankien säilyttämisestä vankilassa. (HE 252/2016, 4, 12, 36; Helminen ym. 2014, 905-906.)

Matkustuskielto oli tutkintavankeuden ainoa vaihtoehto ennen pakkokeinolainsäädännön uudistusta vuoden 2019 alussa. Uusina pakkokeinoina otettiin käyttöön tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti. Tehostettu matkustuskielto voidaan määrätä ennen vastaajan tuomitsemista rangaistukseen ja tutkinta-aresti voidaan määrätä

ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemisen jälkeen. Uusilla pakkokeinoilla pyritään vähentämään tutkintavankeuteen liittyviä haittoja. (HE 252/2016, 1, 4 ja 25.)

6 TUTKINTA-ARESTI

Pakkokeinolaki 2 luku 12 a § 1 mom.

Vangitsemisen ja vangittuna pitämisen sijasta tuomittu voidaan 2 luvun 12 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa määrätä tutkinta-arestiin, jos 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu matkustuskielto on riittämätön pakkokeino.

Tutkinta-aresti tarkoittaa teknisillä tarkkailulaitteilla valvottua pakkokeinoa, jonka tuomioistuin voi määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitulle vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta, jos matkustuskielto ei ole riittävä pakkokeino. Tutkinta-aresti on tutkintavankeuden vaihtoehto ja se on tutkintavankeutta lievempi pakkokeino. Vastaajan ollessa vapaana tuomioistuin saa määrätä tuomitun tutkinta-arestiin vain, jos syyttäjä tai vastaajalle rangaistusta vaatinut asianomistaja esittää vaatimuksen tutkinta-arestiin määräämisestä. Tuomioistuin voi oma-aloitteisesti määrätä tuomitun tutkinta-arestiin ja vastaaja voi itse vaatia tutkinta-arestiin määräämistä, jos vastaaja on jo vangittu tai häntä on vaadittu vangittavaksi. Tutkinta-arestiin ei voida määrätä ennen kuin vastaaja on tuomittu rangaistukseen, joten sen käyttö voi tulla sovellettavaksi ensimmäisen kerran vasta käräjäoikeuden tuomitessa vastaajan. Vastaaja voidaan määrätä tutkinta-arestiin myös myöhemminkin hänen odottaessaan ylemmän tuomioistuimen ratkaisua, jos hän kantelee vangitsemisestaan tai edelleen vangittuna pitämisestä ja jos matkustuskielto katsottaisiin riittämättömäksi pakkokeinoksi. Ratkaisu tutkinta-arestista on voimassa siihen saakka, kunnes ehdoton vankeusrangaistus pannaan täytäntöön tai ylempi tuomioistuin toisin määrää. Tutkinta-aresti voi myös päättyä, jos tutkinta-arestiin määrätty rikkoo velvollisuuksiaan. Rikosseuraamuslaitos huolehtii tutkinta-arestin toimeenpanosta ja valvonnasta. (Pakkokeinolaki 12 a § 1 mom., 12 c § 3 mom., 5 luku 1 § ja 9 § 3 mom.; HE 252/2016, 1, 28, 37-38 ja 41-42.)

Kaksi vuorokautta tutkinta-arestissa vastaa yhtä päivää vankeutta. Tutkinta-arestin aikana muodostunut vapaudenmenetysaika vähennetään ehdottoman rangaistuksen pituudesta. (Rikoslaki 6 luku ja 13 § 1 mom.)

6.1 Tutkinta-arestin edellytykset

Tutkinta-arestiin määrääminen edellyttää, että ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus on vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta enemmän kuin vuosi vankeutta. Lisäksi on voitava pitää todennäköisenä, että tuomittu pakenee tai pyrkii muuten karttamaan rangaistuksen täytäntöönpanoa tai jatkaa edelleen rikollista toimintaansa. Aika tutkinta-arestissa vietetään pääsääntöisesti kotona tai muussa vastaavassa paikassa, josta tuomittu ei saa poistua tuomioistuimen ratkaisussa määrättyinä ajankohtina. Tutkinta-arestiin voidaan määrätä myös erityisten edellytysten täytyessä. Tällöin ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus on vähemmän kuin vuosi vankeutta. Tuomitulla ei tällöin ole pysyvää asuntoa Suomessa ja rangaistuksen täytäntöönpanon karttamista maasta lähtemällä voidaan pitää todennäköisenä, tai vastaaja on tuomittu useista lyhyen ajan kuluessa tehdyistä rikoksista ja tutkinta-arestiin määrääminen voisi estää samantyyppisen rikollisen menettelyn. Rangaistuksen pituus huomioon ottaen tutkinta-aresti ei sovellu käytettäväksi kaikkein törkeimmissä rikoksissa. Tutkinta-arestiin määräämisen edellytyksenä on lisäksi tuomitun suostuminen ja sitoutuminen tutkinta-arestiin sekä tuomitun suoriutuminen tutkinta-arestin velvollisuuksista. Tutkinta-arestin onnistuminen edellyttää, että tuomittu haluaa itse tulla määrättyksi tutkinta-arestiin ja että tuomittu haluaa toimia hänelle määrättyjen velvoitteiden mukaisesti. Tuomitun henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden hänen elämäänsä liittyvien asioiden tulee tukea hänen selviytymistään hänelle määrättyistä velvollisuuksista, jotta tutkinta-arestin onnistumista voidaan pitää todennäköisenä. (Pakkokeinolaki 2 luku 12 § 1 mom. 2-3 k., 12 a § 2 mom. 1-2 k.; HE 252/2016, 1 ja 37-38.)

Oikeusministeriön tutkintavankeuden vaihtoehtoja selvittänyt työryhmä oli pyytänyt työryhmän mietinnöstä lausunnot neljältäkymmeneltä (40) asiantuntijataholta. Lausunnoissa oli katsottu tutkinta-arestin käyttöalan jäävän vähäiseksi kahden vuoden maksimirajan takia. Helsingin hovioikeus oli lausunnossaan katsonut, että tutkinta-aresti voisi olla riittävä pakkokeino talousrikoksissa ja muissa samantapaisissa

rikoksissa, joissa ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus on yli kaksi vuotta. Törkeissä henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa tutkinta-aresti ei sovellu tutkintavankeuden vaihtoehdoksi. Annetuissa lausunnoissa oli ehdotettu mahdollisuutta käyttöalan laajentamiseen. (Oikeusministeriö II 2016, 12, 19 ja 24.)

Pakkokeinolaissa on säädetty tuomitun vangitsemisen edellytyksistä. Säädöksen mukaan ”tuomioistuimien saa syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna, jos tuomittu rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.” Oikeusministeriön työryhmä oli miettinyt mahdollisuutta muuttaa edellä mainittua kahden vuoden minimirajan nostamista kolmeksi vuodeksi käyttöalan laajentamiseksi. Työryhmä ei kuitenkaan ollut esittänyt säädösmuutosta, koska se ei ollut kuulunut työryhmälle asetettuun tehtävänantoon. (Pakkokeinolaki 2 luku 12 § 1 mom. 1 k.; Oikeusministeriö I 2016, 9.)

Tuomioistuimien arvioi tutkinta-arestin edellytysten olemassaoloa käsittelyssä esitetyn selvityksen perusteella. Asiassa esitetty selvitys koskee vastaajan soveltuvuutta tutkinta-arestiin. Selvityksen laatiminen ja sen esittäminen on lähtökohtaisesti vastaajan tai hänen asiamiehensä vastuulla, koska selvityksen laatimisen katsotaan olevan vastaajan edun mukaista. Selvityksen on pääasiassa oltava kirjallista, mutta tuomioistuimien voi ottaa vastaan myös suullista selvitystä vastaajan olosuhteista tietävältä henkilöltä. Selvityksestä on käytävä ilmi tuomitun henkilökohtaiset olosuhteet kuten esimerkiksi henkilötietoihin, toimeentuloon, työ- tai opiskelupaikkaan sekä asuntoon ja perhesuhteisiin liittyviä asioita. Lisäksi selvityksestä on käytävä ilmi tuomitun kodin tai muun vastaavan paikan sopiminen tutkinta-arestin täytäntöönpanoon. Tällainen selvitys voi tarkoittaa kirjallista vuokrasopimusta, selvitystä omistusasunnosta tai todistusta asunnossa tai hoitolaitoksessa asumisesta. Tuomioistuimen ratkaisu sisältää rajoituksia tutkinta-arestiin määrätyn liikkumisesta asunnon ulkopuolella, minkä takia selvityksessä on esitettävä paikka- ja aikatietoja vastaajan tarpeesta liikkua asunnosta esimerkiksi työ- tai opiskelupaikkaan. Tuomioistuimien voi harkinnassaan ottaa huomioon myös tutkintavankeuden keston sekä vapaudenmenetyksen vaikutuksen esimerkiksi vastaajan työpaikan säilymiseen tai perheen elatukseen. Lisäksi harkinnassa on huomioitava kohtuuttoman vangitsemisen kielto. (Pakkokeinolaki 2 luku 12 a § 3 mom. 1-3 k, 13 §; HE 252/2016, 37- 39.)

Itä-Suomen hovioikeus on 20.8.2019 antamassaan ratkaisussaan arvioinut tutkinta-arestin edellytyksiä. Vastaaja oli esittänyt selvityksessään tarpeen liikkua asunnon ulkopuolella terveydenhuollollisista syistä. Vastaaja asui yksin ja hän oli vaarassa menettää asuntonsa vangittuna pitämisen takia. Vastaaja oli naimaton eikä hänellä ollut työ- eikä opiskelupaikkaa. Hovioikeus on ratkaisussaan katsonut, ettei asunnon menettäminen ollut esteenä tutkinta-arestin epäämiselle. Vastaajan laatiman selvityksen perusteella vangittuna pitämisellä ei ollut ”haitallisia vaikutuksia vastaajan toimeentuloon, taloudelliseen asemaan eikä myöskään sosiaalisten suhteiden ja perhesuhteiden ylläpitämiseen.” Vastaaja oli tuomittu yhden vuoden yhdeksän kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Hovioikeus on todennut, että tuomitun rangaistuksen pituus suhteessa vastaajan tutkintavankeudessa viettämään noin kahden ja puolen kuukauden pituiseen aikaan on melko lyhyt. Vastaajan vangittuna pitäminen ei ollut kohtuutonta. Hovioikeus on katsonut, etteivät tutkinta-arestin edellytykset olleet täyttyneet asiassa. (Itä-Suomen hovioikeus R 19/831.) Korkein oikeus on myöntänyt valitusluvan edellä mainittuun hovioikeuden ratkaisuun. Asiassa on kyse siitä, voidaanko ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu vangittuna pitämisen sijasta määrätä tutkinta-arestiin. Asian käsittely on kesken tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani korkeimmassa oikeudessa. (VL:2019-74.)

Oikeusministeriön lausuntoyhteenvedossa muun muassa Helsingin ja Itä-Suomen hovioikeus sekä Lapin käräjäoikeus olivat kiinnittäneet huomiota tutkinta-arestin edellytysten selvittämistä koskevan sääntelyn epäselvyyteen. Tutkinta-arestin edellytysten tosiasiallista arviointia hankaloittaa vastaajan vastuu selvityksen laatimisesta ja esittämisestä. Lausunnoissa oli lisäksi nostettu esille se, miten yksityiskohtainen selvityksen olisi oltava, ehditäänkö selvitys laatia lyhyessä ajassa ja voiko selvityksen laatiminen olla yksin vastaajan vastuulla. Esimerkiksi asunnon soveltumisen arviointia tutkinta-arestiin hankaloittaa epäselvyys muiden asunnossa asuvien todellisesta suostumisesta vastaajan oleiluun asunnossa. Väärin arvioitu asunnon soveltuvuus voi lisätä perheväkivallan uhkaa ja olla haitallista vastaajan perheelle ja lapsille. Selvityksen laatimisen tulisi olla viranomaisen tehtävä, jotta vastaajan edellytyksiä voitaisiin arvioida puolueettomasti ja luotettavammin. Selvityksen laatiminen sopisi Rikosseuraamuslaitoksen tehtäväksi. (Oikeusministeriö II 2016, 13-15, 24.)

6.2 Tutkinta-arestin sisältö

Tutkinta-aresti pitää sisällään kaikille tutkinta-arestiin määrätyille kuuluvia velvoitteita sekä harkinnanvaraisia velvoitteita. Kaikille kuuluvia velvoitteita ovat asunnossa pysyminen ratkaisussa määrättyinä aikoina sekä tekninen valvonta. Tutkinta-arestiin määrätyn on pysyttävä asunnossa yhtäjaksoisesti vähintään 12 tuntia vuorokaudessa. Enimmäisaika asunnossa pysymiseen on 22 tuntia vuorokaudessa. Pääsääntöisesti asunnossa pysymisvelvoite tulisi määrätä kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi. Tuomioistuin määrää asunnossa pysymisvelvoitteen aikarajat tapauskohtaisesti, mutta pääsäännöstä tulisi poiketa vain välttämättömästä syystä. Enimmäisajan määräämiseen vaikuttaa muun muassa tutkinta-arestiin määrätyn työssäkäynti tai opiskelu. Myös yötyö ja vuorotyö voidaan ottaa poikkeussäännön mukaan huomioon. Lisäksi enimmäisajan säätämisessä otetaan huomioon muun muassa tutkinta-arestiin määrätyn kaupassakäyntiin ja henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen kuluva aika. (Pakkokeinolaki 2 luku 12 b § 1-2 mom.; HE 252/2016. 39.)

Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkinta-arestiin määrätyn valvonnasta. Tekninen valvonta tarkoittaa tutkinta-arestiin määrätyn olinpaikan tarkistamista sähköisten tarkkailulaitteiden avulla, jotta voidaan varmistua tuomitun noudattavan hänelle määrättyjä velvollisuuksia. Tutkinta-arestiin määrätyn paikantaminen tapahtuu hänen haltuun annettavien tai ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle asennetun GSP-laitteen avulla tai näiden yhdistelmällä. Laitteilla valvotaan, että tutkinta-arestiin määrätty pysyy asunnossa määrättyinä aikoina ja noudattaa hänelle määrättyjä liikkumisrajoituksia. Tutkinta-arestiin määrätyn asuntoon ei saa asentaa katselu-, kuuntelu- eikä muitakaan tarkkailu- ja seurantavälineitä. Valvonnassa on noudatettava hienotunteisuusperiaatetta. (Pakkokeinolaki 2 luku 12 d § 1-3 mom.; HE 252/2016, 27 ja 41; Rikosseuraamusvirasto 1/004/2019.)

Oikeusministeriön lausuntoyhteenvedossa Itä-Suomen hovioikeus oli tuonut esille, että asunnossa pysymisvelvoitetta ja sen valvontaa GSP-laitteen avulla ei yleensä voida pitää riittävänä lainmuutoksessa tavoitellun estävän vaikutuksen aikaansaamiseksi. Valtakunnansyyttäjänvirasto oli katsonut, että tutkinta-arestin soveltamiseen liittyy prosessiekonomisia riskejä, koska teknisestä valvonnasta huolimatta esimerkiksi

pääkäsittelyt voivat peruuntua. (Oikeusministeriö II 2016, 11). Tekninen valvonta sisältää vain tutkinta-arestiin määrätyn paikantamisen (HE 252/2016, 41).

Tuomioistuimen harkinnanvaraiset määräykset voivat kohdistua muun muassa liikumisvapauden ja yhteydenpidon rajoituksiin. Tutkinta-arestiin määrätyle voidaan määrätä tietty paikkakunta tai alue, jolla hänen on oleskeltava tai häntä voidaan kieltää menemästä tai oleskelemasta tietyllä alueella. Lisäksi tutkinta-arestiin määrätty voidaan velvoittaa pysymään työ- tai opiskelupaikassaan määrätynä aikana, olemaan yhteydessä Rikosseuraamuslaitokseen määrätynä aikana taikka pysymään laitoksessa tai sairaalassa. Tutkinta-arestiin määrättyä voidaan kieltää olemasta yhteydessä todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai muihin vastaajiin, jotka liittyvät hänen rikosasiansa käsittelyyn. Lisäksi tuomittu voidaan määrätä antamaan passinsa ja henkilökorttinsa Rikosseuraamuslaitoksen haltuun. (Pakkokeinolaki 2 luku 12 b § 3 mom. 1-7 k.; HE 252/2016, 39-40; Rikosseuraamusvirasto 1/004/2019.)

Rikosseuraamuslaitos voi perustellusta syystä myöntää tutkinta-arestiin määrätyle luvan vähäiseen poikkeamiseen asetetuista velvoitteista. Perusteltu syy voi tarkoittaa määräyksistä poikkeavaa, mutta välttämätöntä työ- tai opiskelupaikalla käyntiä taikka lähiomaisen äkillistä sairastumista. Myös lapsen koulunkäyntiin, neuvolaan tai lapsen huoltoon liittyvien asioiden hoitamiseen voidaan myöntää poikkeuslupa. Tutkinta-arestiin määrätyn on anottava lupaa etukäteen ja esitettävä uskottava ja perusteltava selvitys poikkeamisen syystä. Tuomioistuin ratkaisee tutkinta-arestin sisältöön kuuluvat pidempiaikaiset muutokset. Tällainen voi olla esimerkiksi muuttaminen toiseen asuntoon, työpaikan vaihtuminen tai muu muuttunut olosuhde. (Pakkokeinolaki 2 luku 12 h § 1 ja 3 mom.; HE 252/2016, 42-43; Rikosseuraamusvirasto 1/004/2019.)

6.3 Tutkinta-arestiin määrätyn yleiset velvollisuudet

Tutkinta-arestiin määrätyn yleiset velvollisuudet sisältävät tuomioistuimen ratkaisussa määrättyjen velvoitteiden noudattamisen, yhteydenottamisen Rikosseuraamuslaitokseen välittömästi tutkinta-arestin toimeenpanemiseksi, Rikosseuraamuslaitoksen yhteydenpitomääräysten noudattamisen sekä valvontalaitteiden käsittelystä annettujen

ohjeiden noudattamisen. (Pakkokeinolain 2 luvun 12 g §; HE 252/2016, 42; Rikosseuraamusvirasto 1/004/2019.)

Tutkinta-arestin toimeenpano alkaa heti tutkinta-arestiin määrätyn saatua tiedon tuomioistuimen ratkaisun antamisesta, minkä takia hänen on oltava viipymättä yhteydessä Rikosseuraamuslaitokseen. Yhteydenoton on tapahduttava viimeistään 2-3 päivän kuluessa ratkaisun tiedoksisaannista. Tutkinta-arestiin määrätty voidaan etsintäkuuluttaa, jos hänen voidaan olettaa karttavan tutkinta-arestin täytäntöönpanoa. Tuomioistuin voi antaa ratkaisussaan määräyksiä, milloin ja miten usein tutkinta-arestiin määrätyn on oltava yhteydessä Rikosseuraamuslaitokseen. Rikosseuraamuslaitos vastaa yhteydenpitomääräysten antamisesta, jos määräyksiä ei erikseen anneta ratkaisussa. Tutkinta-arestiin määrätyn valvonta voi tapahtua tapaamisella, puhelimitse tai muulla luotettavalla yhteydenpitovälineellä. Tapaaminen voidaan sopia ennalta tutkinta-arestiin määrätyn kanssa tai se voi olla ennalta sopimaton tukipartion tekemä valvontakäynti. Valvontatapaamiset ja -käynnit eivät saa tapahtua tutkinta-arestiin määrätyn asunnossa. Tutkinta-arestiin määrätty on paikannettava tarpeeksi usein ja ainakin kerran vuorokaudessa sekä hänet on tavattava henkilökohtaisesti ainakin kerran viikossa. Tutkinta-arestiin määrätyn on oltava säännöllisesti puhelimitse yhteydessä yhdyskuntaseuraamustoimistoon tai valvontakäyntejä suorittavaan tukipartioon. Muuta yhteydenpitovälinettä voidaan käyttää tarvittaessa, jos voidaan olla varmoja siitä, että yhteydenpito tapahtuu nimenomaisesti tutkinta-arestiin määrätyn kanssa eikä hänen arkaluonteisia tietojaan päädy ulkopuolisille. Pikaviestisovellukset ja sosiaalisen median palvelut eivät ole tässä tarkoitettuja luotettavia yhteydenpitovälineitä. (Pakkokeinolaki 2 luku 12 k § 1 mom.; HE 252/2016, 42; HE 222/2018, 24-25; Rikosseuraamusvirasto 1/004/2019.)

6.4 Velvollisuuksien rikkominen

Tutkinta-aresti voi päättyä, jos vastaaja ei noudata hänelle määrättyjä velvoitteita. Rikosseuraamuslaitos vastaa rikkomistapauksissa selvityksen tekemisestä. Tutkinta-arestiin määrätylle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi selvitystä laadittaessa. Rikosseuraamuslaitos voi antaa noutomääräyksen tutkinta-arestiin määrätyn

kuultavaksi tuomisesta. Velvoitteiden vähäisestä tai lievästä rikkomisesta tutkinta-arestiin määrätylle annetaan kirjallinen varoitus. Rikosseuraamuslaitoksen antama kirjallinen varoitus ei vielä päättä tutkinta-arestia. Tutkinta-arestiin määrätyn äkillinen sairastuminen tai muu ennustamaton ja pakottava syy voidaan katsoa hyväksyttäväksi syyksi velvoitteiden rikkomiseen taikka velvollisuuksien lieväksi tai törkeäksi rikkomukseksi. Ennalta arvaamaton syy voi tarkoittaa esimerkiksi lapsen tai lähiomaisen äkillistä ja vakavaa sairastumista tai työpaikalla tapahtuvaa tulipaloa. Velvoitteiden törkeä rikkominen tarkoittaa velvoitteiden noudattamatta jättämistä, jos vastaaja on jo saanut kirjallisen varoituksen tai jos hän muuten törkeästi rikkoo velvoitteita tai jos hän jatkaa rikostoimintaa, suunnittelee pakoa tai pakenee. Muu törkeä velvoitteiden rikkominen tarkoittaa esimerkiksi usean tunnin kestävä poikkeamista asunnossa pysymisvelvoitteesta, luvaton asunnosta poistumista yöllä tai poistumista määrätyltä alueelta ilman lupaa. Tutkinta-aresti päättyy velvoitteiden törkeästä rikkomisesta. Jos tutkinta-arestiin määrätyn velvoitteiden rikkominen katsotaan törkeäksi, hänet voidaan pidättää ja vangita. Käräjäoikeus ratkaisee vangitsemista ja velvollisuuksien rikkomista koskevan asian. (Pakkokeinolain 2 luvun 12 i §, 12 h § 2 mom.; HE 252/2016, 42-44; He 222/2018 vp., 25.)

Länsi-Suomen rikosseuraamusalue oli tutkinta-arestia koskevassa säännösmuutosehdotusta koskevassa lausuntoyhteenvedossa tuonut esille tutkinta-arestin voimassaoloon liittyvän huomattavan ongelman. Lainsäädännön mukaan ”ratkaisu tuomitun tutkinta-arestista on voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin päättää.” Länsi-Suomen rikosseuraamusalue tulkitsee lainkohdan tarkoittavan, että tutkinta-arestiin määrätty voi tosiasiallisesti suorittaa hänelle tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen kokonaan tutkinta-arestissa. (Oikeusministeriö III 2018, 22.)

7 ASiantuntijahaastattelut

Asiantuntijahaastatteluiden avulla pyritään selvittämään, miksi tutkinta-arestia ei ole sovellettu ja mitä haasteita sen edellytysten arviointiin ja soveltamiseen liittyy.

Asiantuntihaastatteluiden avulla tutkinta-arestista saadaan sellaista tietoa virkamiehiltä, mitä ei löydy virallisista lähteistä. Oikeusministeriön erityisasiantuntijan ja Itä-Suomen hovioikeuden virkamiehen haastatteluilla pyritään saamaan vastauksia tutkinta-arestin soveltamattomuuteen sekä edellytysten arviointiin ja sisältöön liittyviin haasteisiin ja rikosseuraamusesiimiesten haastattelussa pyritään selvittämään valvontaan liittyviä käytännön haasteita. Avoimiin haastattelukysymyksiin ovat vastanneet Oikeusministeriön erityisasiantuntija Anne Kohvakka, Itä-Suomen hovioikeuden virkamies sekä Rikosseuraamuslaitoksen rikosseuraamusesiimiehet Pinja Tiitta ja Jari Simola. Haastattelut on toteutettu sähköpostihaastatteluina.

7.1 Oikeusministeriön erityisasiantuntija

Oikeusministeriön erityisasiantuntija Anne Kohvakalle esitetyt haastattelukysymykset liittyivät tutkinta-arestin hyötyihin, edellytysten arviointiin sekä sisällön määräyksiin liittyviin haasteisiin sekä tutkinta-arestin soveltamatta jäämiseen. Kohvakan mukaan tutkinta-arestin hyödyt liittyvät tutkintavankeuden haittavaikutusten vähenemiseen. Tutkintavankien määrän vähentymisestä seuraisi Rikosseuraamuslaitokselle myös kustannussäästöjä. Lisäksi tehokkaasti ja uskottavasti toimiva tutkinta-aresti antaisi mahdollisuuden siirtää tuomitun valvonta Suomesta toiseen EU:n jäsenvaltioon.

Tuomioistuimien arvioi tuomitun soveltuvuutta tutkinta-arestiin asiassa esitetyn selvityksen perusteella. Selvityksestä on käytävä ilmi tuomitun henkilökohtaiset olosuhteet sekä tarve asunnon ulkopuolella liikkumiseen. Selvityksen laatiminen ja esittäminen on lähtökohtaisesti vastaajan tai hänen asiamiehensä vastuulla, koska selvityksen laatimisen katsotaan yleisesti olevan tuomitun edun mukaista. Kohvakan mielestä edellytysten arvioinnissa on haasteena, miten perusteellisesti ja yksityiskohtaisesti selvitys on laadittu tuomioistuimen harkinnan perusteeksi. Vastaajan asiamiehellä on huomattava rooli selvityksen laatimisessa.

Kohvakan mukaan tutkintavankeuden vaihtoehtojen toimeenpanoa valmistelleessa työryhmässä ei tullut esille varsinaisia tutkinta-arestin sisällön määräyksiin liittyviä haasteita. Työryhmässä esille tullut asia käsitteli tuomitun asunnottomuutta. Tutkinta-arestiin sisältyy asunnossa pysymisvelvollisuus, joten muuten tutkinta-arestiin

soveltuvaa henkilöä ei voida määrätä tutkinta-arestiin asunnottomuuden takia. Kohvakan mukaan tuomitun asunnottomuus viittaa yleensä päihdeongelmaan, joten tutkinta-arestin edellytyksiin kuuluva velvollisuuksien noudattaminen olisi joka tapauksessa epätodennäköistä.

Tutkinta-arestiin ei ole määrätty ketään lainmuutoksen voimaantulua. Kohvakan mielestä tutkinta-arestin käyttöönottoa ei ole sovellettu, koska vangitseminen on todella epätavallista alla kahden vuoden pituisissa ehdottomissa vankeusrangaistuksissa. Vangittavilla on usein myös päihde- tai muu elämänhallintaongelma, mikä on esteenä heidän suoriutumiselleen tutkinta-arestin ehdoista. Kohvakan mukaan tutkinta-arestin käyttömahdollisuuden lisääminen on perusteltu syy arvioida, voidaanko tuomitun vangitsemisen edellytyksiä koskevan pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista kahden vuoden rajaa korottaa. Kahden vuoden aikarajan korottaminen antaisi lisää mahdollisuuksia käyttää tutkinta-arestia tutkintavankeuden vaihtoehtona. Kohvakka kertoi, että Oikeusministeriö käynnistää esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön muutostarpeiden arvioinnin syksyllä 2020. Tämän yhteydessä arvioidaan myös tutkinta-arestia koskevaa lainsäädäntöä. (Kohvakka henkilökohtainen tiedoksi-anto 12.3.2020.)

7.2 Itä-Suomen hovioikeus

Itä-Suomen hovioikeudelle esitetyt haastattelukysymykset koskivat lainmuutoksesta tiedottamisesta, edellytysten arviointia ja sisällön määräyksiin liittyviä haasteita sekä tutkinta-arestin soveltamatta jäämistä. Itä-Suomen hovioikeudessa on järjestetty henkilökunnalle pakkokeinolain uudistukseen liittyvää koulutusta, jonka yhteydessä oli käsitelty tutkinta-arestia. Lisäksi henkilökunta seuraa hovioikeuden sisäistä intranettiä, jossa tiedotetaan lainmuutoksista ja -uudistuksista. Henkilökunta myös perehtyy muutoksia ja uudistuksia koskeviin hallituksen esityksiin.

Itä-Suomen hovioikeus on valikoitu haastattelun kohteeksi sen 20.8.2019 antaman tutkinta-arestia koskevan ratkaisun R 19/831 perusteella. Edellä mainittua ratkaisua on käsitelty kappaleessa 5.1. tutkinta-aresti ja sen edellytykset. Korkein oikeus on myöntänyt valittajalle asiassa valitusluvan ja asiassa on kyse siitä, voitiinko ehdottomaan

vankeusrangaistukseen tuomittu määrätä tutkinta-arestiin. Itä-Suomen hovioikeuden virkamies on ilmoittanut, ettei hovioikeus ota tarkemmin kantaa tutkinta-arestin edellytysten tai sen soveltamisen arviointiin asian ollessa vireillä korkeimmassa oikeudessa. Virkamiehen mukaan ”hovioikeudella ei ole tässä vaiheessa edellytyksiä ottaa kantaa tutkinta-arestia koskevan lainsäädännön haasteisiin tai mahdollisiin muutostarpeisiin.” (Itä-Suomen hovioikeuden virkamies, henkilökohtainen tiedoksianto 9.3.2020.)

7.3 Rikosseuraamuselimet

Rikosseuraamuslaitoksen rikosseuraamuselimille Pinja Tiitalle ja Jari Simolalle esitetty kysymys koski tutkinta-arestin täytäntöönpanoon ja valvontaan liittyviä haasteita. Haluan erityisesti korostaa, että annetut vastaukset eivät ole Rikosseuraamuslaitoksen virallinen kannanotto vaan ne edustavat yksittäisten virkamiesten mielipiteitä.

Rikosseuraamuselimiä näkemysten mukaan tutkinta-arestin toimeenpanoon ja valvontaan liittyvät haasteet ilmenevät pääasiassa vasta käytännön kokemusten myötä. Rikosseuraamuselimet arvioivat ensimmäisten toimeenpanojen olevan haasteellisia, koska toimintatavat ja käytännöt eivät ole vielä vakiintuneita. Laki, menettelytapaohjeet ja määräykset eivät useinkaan sisällä riittävää ohjeistusta kaikkiin käytännön ongelmiin. Riittävän yksityiskohtaisten ohjeiden puuttuminen aiheuttaa haasteita käytännön toimintatapoihin. Esimerkiksi tutkinta-arestiin määrätystä tehdään noutopyyntö, jos tuomittu ei ilmoittaudu Rikosseuraamuslaitokselle sovitun mukaisesti. Tällä hetkellä on vielä epäselvää, miten kauan noudon toteutumista odotetaan ennen kuin asiasta ilmoitetaan täytäntöönpanoyksikölle ja syyttäjälle. Tällaiset käytännöt tulevat muotoutumaan kokemuksen kautta.

Rikosseuraamuselimiä mukaan valvontalaitteiden asennukseen, poistamiseen ja itse valvontaan tulee liittymään haasteita. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartiot pystyvät todennäköisesti suoriutumaan valvonnasta melko hyvin, koska tukipartion ohjaajat työskentelevät kaikkina päivinä vuodessa. Muilla rikosseuraamusalueilla tukipartioiden ympärivuorokautinen työssäolo ei toteudu. Lisäksi tutkinta-arestiin määrätyle on laadittava yksityiskohtainen rangaistusajan suunnitelma sekä

luotava henkilön profiili ja liikkuma-alueet sähköisen valvonnan järjestelmään ennen valvontalaitteiden asentamista. Tämän takia valvontalaitteita ei välttämättä pystytä asentamaan heti tuomitun ilmoittautuessa tutkinta-arestiin. Tutkinta-arestiin ei kuulu päihitteettömyysvelvoitetta, joka voi myös vaikeuttaa valvontatapaamisten ja -käyntien toteutumista.

Tutkinta-arestin sisältöön kuuluvat pitkäaikaiset muutokset käsitellään tuomioistuimessa. Tällainen muutos on esimerkiksi tutkinta-arestiin määrätyn osoitteenmuutos. Rikosseuraamuskesimiehet toivat esille sen, miten nopeasti tuomioistuin pystyy käsittelemään tämän kaltaiset muutokset. Rikosseuraamuskesimiesten mielestä toimiva viranomaisten välinen yhteistyö ja tiedonkulku tulevat olemaan oleellinen osa tutkinta-arestin onnistunutta toimeenpanoa. (Simola & Tiitta henkilökohtainen tiedoksianto 20.2.2020.)

8 YHTEENVETO

Pakkokeinolain uudistuksen tarkoituksena on ollut täydentää pakkokeinolakia tutkintavankeutta lievemmillä pakkokeinoilla, jotka eivät kuitenkaan vaarantaisi tutkintavankeuden tarkoitusta. Varteenotettavat tutkintavankeuden vaihtoehdot lyhentäisivät tutkintavankeuden kestoa ja vähentäisivät tutkintavankien määrää vankiloissa. Tehokkaasti toimivilla tutkintavankeuden vaihtoehdoilla pystyttäisiin vähentämään tutkintavankeudesta aiheutuvia haittoja sekä huomioimaan tutkintavangin kohteluun vaikuttava syyttömyysolettama. Tutkinta-aresti on tutkintavankeutta lievempi pakkokeino, joka voidaan ottaa käyttöön vasta tuomioistuimen tuomitessa vastaajan alle kaksi vuotta kestävään ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tuomittu voi tutkintavankeuden sijasta olla määrättynä tutkinta-arestiin siihen saakka, kunnes ehdoton vankeusrangaistus pannaan täytäntöön tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

Opinnäytetyössä on selvitetty milloin ja millä edellytyksillä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan määrätä tutkinta-arestiin. Tuomittu voidaan määrätä vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta tutkinta-arestiin, jos matkustuskielto on

riittämätön pakkokeino ja jos ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus on alle kaksi vuotta. Tuomitun suostumisella ja sitoutumisella tutkinta-arestin velvollisuuksien noudattamiseen on merkittävä rooli tutkinta-arestin onnistumiselle. Tutkinta-arestin kannalta ongelmalliseksi on muodostunut tuomitun vangitsemisen edellytyksiä koskeva kahden vuoden maksimiraja. Erityisasiantuntija Kohvakan mukaan tutkinta-arestin käyttöönottoa ei ole sovellettu, koska tuomitun vangitseminen alle kahden vuoden pituisissa ehdottomissa vankeusrangaistuksissa on harvinaista. Kun tuomioistuimien tuomitsee vastaajan alle kahden vuoden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen eikä määrää tuomittua vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna ennen lainvoimaisen tai täytäntöönpanokelpoisen tuomion toimeenpanoa, ei myöskään tutkinta-aresti voi tulla vaihtoehdoksi. Lisäksi tuomittujen päihde- tai muut elämänhallintaongelmat ovat esteenä tutkinta-arestin velvollisuuksista suoriutumiselle.

Erityisasiantuntija Kohvakan mukaan tutkinta-arestin edellytysten arviointia koskevana haasteena voidaan pitää, miten perusteellinen ja yksityiskohtainen on oltava vastaajan soveltuvuudesta tutkinta-arestiin laaditun selvityksen. Lisäksi haasteena on vastaajan tai hänen asiamiehensä vastuu selvityksen laatimisesta. Oikeusministeriön työryhmän pyytämässä lausuntoyhteenvedoissa eräät asiantuntijat toivat esille, että selvityksen laatiminen tulisi olla viranomaisen tehtävä. Rikosseuraamuslaitoksella olisi valmiuksia laatia puolueeton ja luotettava selvitys. Viranomaisen laatimassa selvityksessä voitaisiin myös ottaa puolueettomasti kantaa vastaajan asunnossa pysymisvelvollisuuden vaikutus vastaajan perheeseen ja lapsiin. Haasteena tulisi olemaan, ehtivätkö viranomaiset laatia lausunnon tuomioistuimen vaatimassa lyhyessä ajassa. Korkeimmassa oikeudessa on tätä opinnäytetyötä kirjoitettaessa vireillä tutkinta-arestia koskeva asia, jossa on kyse tutkinta-arestin edellytysten arvioinnista ja niiden täyttymisessä. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös tulee sisältämään vastauksia tutkinta-arestin edellytysten arviointia koskeviin lain tulkintakysymyksiin.

Opinnäytetyössä on perehdytty myös tutkinta-arestin sisältöön ja tutkinta-arestin vapautta rajoittaviin määräyksiin. Suomen perustuslaissa säädetään yksilön oikeudesta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä liikkumisvapauteen. Tutkinta-arestin sisältöön kuuluvat asunnossa pysymisvelvollisuus, liikkumisen rajoittaminen asunnon ulkopuolella sekä valvontalaitteen asentaminen tuomitun ylle puuttuvat näihin perusoikeuksiin. Tutkinta-arestilla turvataan oikeudenkäynnin

onnistuminen ja rangaistuksen täytäntöönpano, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä ja painavana yhteiskunnallisen edun vaatimana syynä rajoittaa yksilön perusoikeuksia. Tutkinta-aresti rajoittaa perusoikeuksia vähemmän kuin tutkintavankeus. (Perustuslaki 731/1999, 7 § 1 ja 3 mom., 9 § 1-2 mom.; HE 252/2016, 52-53.) Tuomioistuimen määräykset sekä Rikosseuraamuslaitoksen suorittama valvonta ja tähän liittyvät vapautta rajoittavat määräykset ja yhteydenpitomääräykset puuttuvat tuomitun vapauteen, vapaaseen liikkumiseen ja itsemääräämisoikeuteen.

Tutkinta-arestin sisältöön kuuluu kaikille kuuluvia velvollisuuksia ja harkinnanvaraisia velvollisuuksia. Asunnossa pysymisvelvollisuus ja valvonta ovat kaikille kuuluvia velvollisuuksia. Pakkokeinolaissa säädetään yleisluonteisesti aikarajat asunnossa pysymiseen. Hallituksen esityksen mukaan tuomioistuin määrää aikarajat tapauskohtaisesti huomioon ottaen työssäkäynnin tai opiskelun sekä ulkoiluun ja välttämättömien asioiden hoitamiseen kuluvan ajan. Oikeuskäytännön puuttumisen takia on jäänyt selvittämättä, miten tuomioistuimet tulevat asunnossa pysymisvelvoitteen tuntirajat määrittämään. Tällä hetkellä on esimerkiksi epäselvää, mikä voidaan katsoa kohtuulliseksi ajaksi ulkoiluun, kaupassakäyntiin ja muiden henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen ja miten tuomioistuimet tulevat edellä mainittujen asioiden tarpeellisuuden arvioimaan. Tuomioistuin voi harkinnanvaraisilla määräyksillä muun muassa rajoittaa liikkumisvapauden koskemaan tiettyä aluetta, kieltää yhteydenpidon tuomitun rikosasian käsittelyyn liittyviin henkilöihin sekä velvoittaa tuomitun antamaan matkustusasiakirjansa Rikosseuraamuslaitoksen haltuun. Oikeuskäytännön puuttuessa on jäänyt epäselväksi, miten ja missä laajuudessa tuomioistuimet tulevat antamaan harkinnanvaraisia määräyksiä.

Tutkinta-arestiin määrätyn olinpaikan varmistaminen tapahtuu tuomitun haltuun annettavien tai hänen yllään asennetun GSP-laitteen avulla. Valvonta kohdistuu tuomitun olinpaikkaan eli tuomitun on oltava paikassa, jossa hänet on määrätty olemaan tai jonne hänet on määrätty saapumaan. Valvonta ei kohdistu siihen, mitä tuomittu kyseisessä paikassa tekee. Valvonta ei myöskään kohdistu asunnon sisäpuolelle, joten tuomittu voi olla vapaasti asunnossaan. Tutkinta-arestiin määrätyn on oltava säännöllisesti yhteydessä yhdyskuntaseuraamustoimistoon tai valvontakäyntejä suorittavaan tukipartioon. Tapaamiset voivat olla ennalta sovittuja tai tukipartion tekemiä ennalta sopimattomia yllätyskäyntejä.

Tutkinta-arestin täytäntöönpanoon ja valvontaan liittyvät haasteet tulevat ilmi pääosin vasta käytännön kokemusten kautta. Laki, käytännön ohjeistukset ja määräykset eivät yleensä sisällä ohjeistusta kaikkiin käytännön ongelmiin. Ensimmäiset tutkinta-arestin toimeenpanot tulevat olemaan haasteellisia toimintatapojen ja käytäntöjen ollessa vielä vakiintumattomia. Ainoastaan Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartion ohjaajat työskentelevät ympärivuorokautisesti, joten valvontalaitteiden asennukseen ja itse valvontaan tulee liittymään alueellista haasteellisuutta. Haastateltavana olleiden rikosseuraamusesimiesten mielestä toimiva viranomaisten välinen yhteistyö ja tiedonkulku tulevat olemaan oleellinen osa tutkinta-arestin onnistunutta toimeenpanoa.

Tutkinta-arestiin määrätty voi saada kirjallisen varoituksen tai tutkinta-aresti voi päättyä, jos tuomittu ei noudata hänelle määrättyjä velvollisuuksia ja rajoituksia. Lisäksi tuomittu voidaan määrätä noudettavaksi, etsintäkuuluttaa sekä pidättää ja vangita, jos hän rikkoo velvollisuuksia eikä noudata yhteydenpitomääräyksiä. Hallituksen esityksessä (HE 252/2016) määritellyt hyväksyttävän syyn, lievän rikkomuksen ja törkeän rikkomuksen väliset erot ovat osittain tulkinnanvaraisia ja epäselviä. Esimerkiksi törkeänä rikkomisena pidettävää usean tunnin kestävästä poikkeamisesta asunnossa pysymisvelvollisuudesta voidaan aikamääreen osalta pitää tulkinnanvaraisena. Epäselväksi on jäänyt, miten eri syitä ja aikarajoista poikkeamisia tullaan tulkitsemaan.

Tutkimuksessa esiin tulleiden seikkojen perusteella tutkinta-arestia koskevaan lainsäädäntöön tarvitaan muutoksia, jotta tutkinta-arestia sovellettaisiin. Lisäksi tutkinta-arestin käytännön soveltamiseen liittyvään ohjeistukseen tarvitaan täsmennyksiä. Käytännön soveltamisen ongelmat ja niihin liittyvät yksityiskohtaisemmat ohjeistukset tarkentunevat käyttökokemusten alkaessa ja lisääntyessä. Oikeusministeriö käynnistää esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön muutostarpeiden arvioinnin syksyllä 2020. Tämän yhteydessä arvioidaan myös tutkinta-arestia koskevaa lainsäädäntöä. Tutkinta-arestin käyttömahdollisuuden laajentaminen on perusteltu syy arvioida, voidaanko tuomitun vangitsemisen edellytyksiä koskevaa kahden vuoden maksimirajaa korottaa. Maksimirajan korottaminen antaisi mahdollisuuden käyttää tutkinta-arestia varteenotettavana tutkintavankeuden vaihtoehtona.

9 POHDINTAA

Suomen lainsäädännöstä on puuttunut tutkintavankeuden ja matkustuskiellon välille sopiva pakkokeino. Tutkintavankeus voi joissakin tapauksissa olla liian ankara pakkokeino ja matkustuskielto voi liian lievänä pakkokeinona olla riittämätön turvaamaan oikeudenkäynnin onnistumisen ja rangaistuksen täytäntöönpanon. Tutkinta-aresti mahdollistaa teknisesti valvotun vapauden tutkintavankeuden tarkoitusta vaarantamatta. Tutkinta-aresti antaa tuomitulle mahdollisuuden asua kotona ja pysyä mukana työelämässä toisin kuin tutkintavankeus. Tutkinta-arestiin sisältyvä valvonta ja määräykset rajoittavat tuomitun vapautta ja vapaata liikkumista, mutta se ei eristä tuomitua yhteiskunnasta tutkintavankeuden tavoin. Tutkimuksessa esiin tulleiden tietojen perusteella totean, että pakkokeinolainsäädännön uudistus on ollut oikeansuuntainen, mutta se ei ole onnistunut täyttämään tavoitteitaan. Tutkinta-arestista ei ole muodostunut uskottavaa ja toimivaa vaihtoehtoa tutkintavankeudelle. Tutkimuksen perusteella päättelen, että mikäli tutkinta-arestin kannalta ongelmalliseksi muodostunut kahden vuoden maksimirajaa ei voida nostaa tai soveltamisalaa muulla tavoin muuttaa, tutkinta-aresti menettää lopullisesti merkityksensä uskottavana tutkintavankeuden vaihtoehtona.

Tutkimuksessa esille tulleen tiedon mukaan tutkinta-arestin käyttöönottoa ei ole sovellettu, koska tuomitun vangitseminen alle kahden vuoden pituisissa ehdottomissa vankeusrangaistuksissa on harvinaista ennen lainvoimaisen tai täytäntöönpanokelpoisen tuomion toimeenpanoa. Tuomitun rangaistuksen pituudesta vähennetään vapaudenmenetysaika ja tuomioistuinten rikosprosessien käsittelyajat voivat kestää pitkään. Mikäli tuomittu olisi määrätty tutkinta-arestiin pitkäksi aikaan, vaarana saattaisi olla, että suuri osa rangaistuksesta tai jopa koko rangaistus tulisi suoritetuksi tutkinta-arestissa. Kaksi vuorokautta tutkinta-arestissa vastaa yhtä päivää vankeutta. Tutkinta-aresti on pakkokeino eikä rangaistus. Tutkinta-arestin tarkoituksena ei ole tehdä tyhjäksi ehdottoman vankeusrangaistuksen rangaistuksellista tarkoitusta.

Oikeusministeriön tutkintavankeuden vaihtoehtoja selvittäneen työryhmän lausuntoyhteenvedossa oli tuotu esille, että tutkinta-aresti voisi soveltua pakkokeinoksi talousrikoksista tai muista samantapaisista rikoksista yli kahden vuoden ehdottomaan

vankeusrangaistukseen tuomituille. Talousrikoksiin kuuluvat muuan muassa rikokset julkista taloutta vastaan, elinkeino- ja lahjusrikokset, ympäristörikokset ja arvopaperimarkkinarikokset (Rikoslaki luku 29, 30, 48 ja 51; Hirvonen & Määttä 2018, 17). Talousrikoksilla tavoitellaan taloudellista hyötyä eivätkä ne ole henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia. Talousrikoksia tekevien voidaan mielestäni katsoa kuuluvan sosioekonomiselta asemaltaan ryhmään, joilla on vähemmän tutkinta-arestin velvollisuuksista selviämisen esteenä olevaa asunnottomuutta sekä päihde- tai muuta elämäntilannetta. Edellä mainituilla perusteilla tutkinta-aresti voisi mielestäni hyvin soveltua tämän tyyppisistä rikoksista tuomittujen pakkokeinoksi, vaikka ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus olisi yli kaksi vuotta.

Tuomioistuimien arvioi tutkinta-arestin edellytysten täyttymistä vastaajan tai hänen asiamiehensä laatiman ja käsittelyssä esittämän selvityksen perusteella. Tutkinta-arestin katsotaan yleisesti olevan vastaajan edun mukaista, minkä takia selvityksen laatiminen on vastaajan tai hänen asiamiehen vastuulla. Ennen lainmuutosta eräät asiantuntijat olivat lausunnoissaan tuoneet esille, että selvityksen laatiminen tulisi olla viranomaisen, esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen, tehtävä. Rikosseuraamuslaitos vastaa muuan muassa vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta sekä laatii tuomituista yhdyshenkilöistä selvitykset, joten olen samaa mieltä, että Rikosseuraamuslaitos olisi oikea taho tutkinta-arestiin liittyvän selvityksen tekemiseen. Mielestäni viranomaisen laatima selvitys olisi tuomitun kannalta oikeudenmukaisempi ja nimenomaan tuomitun edun mukainen. Vastaajien tai heidän asiamiestensä tekemien selvitysten laajuus ja perusteellisuus on kiinni heidän aktiivisuudestaan, joten selvitysten taso voi osoittautua hyvinkin vaihtelevaksi. Jos vastaajalla ei ole asiamiestä, hänen oma osaamisensa ei todennäköisesti riitä asianmukaisen selvityksen tekemiseen. Viranomaisen tekemä selvitys suoritettaisiin samoilla kriteereillä, jolloin selvitys olisi yhdenmukaisempi ja tasapuolisempi kaikille tuomituille. Haasteena tulisi olemaan Rikosseuraamuslaitoksen resurssien riittävyys lausunnon laatimiselle tuomioistuinten antamassa lyhyessä määräajassa.

Oikeuskäytännön puuttuessa on jäänyt selvittämättä, miten ja missä laajuudessa tuomioistuimet tulevat harkinnanvaraisilla määräyksillä rajoittamaan tutkinta-arestiin määrätyn liikkumisvapautta. Kaikille kuuluviin velvollisuuksiin kuuluu asunnossa pysymisvelvollisuus määrättyinä aikoina sekä tekninen valvonta. Mielestäni voi olla

perusteltua harkinnanvaraisilla määräyksillä määrittää liikkumisalue koskemaan pääasiassa tuomitun lähialuetta, mikä sisältäisi asunnon, työ- tai opiskelupaikan sekä välttämättömät ruokakauppa- ja terveydenhoitopalvelut. Tutkinta-arestin tarkoituksena on varmistaa oikeudenkäynnin onnistuminen ja rangaistuksen täytäntöönpano. Mikäli tuomittua ei voida päästää vapaalle eikä matkustuskielto ole riittävä pakkokeino, voidaan perustellusti päätellä, että tuomitun liikkumisvapautta ja -aluetta on rajoitettava tutkinta-arestin tavoitteiden saavuttamiseksi.

Toimiessaan tutkinta-aresti voisi olla erinomainen vaihtoehto. Rikosseuraamusmiesten mukaan uskottava tutkinta-aresti edellyttää viranomaisten välistä yhteistyötä sekä toimivaa ja tehokasta valvontaa. Viranomaisten välisen yhteistyön tulisi olla oikea-aikaista, riittävän nopeasti tapahtuvaa sekä sisällöltään olennaista. Rikosseuraamuslaitoksella on oltava riittävästi resursseja tutkinta-arestin täytäntöönpanoon ja tarpeeksi tiheän valvonnan toteuttamiseksi. Haasteena on, miten riittävän tiheällä valvonnalla voidaan varmistaa, ettei tutkinta-arestiin määrätty irrota GSP-paikanninta tai häiritse paikanninta, jolloin hänen tosiasiallista sijaintiaan ei voida varmistaa ja voiko virheellinen paikannustieto mahdollistaa maasta poistumisen. Kaikkien rikosseuraamusalueiden tukipartiot eivät työskentele jokaisena päivänä vuodessa, joten valvontalaitteiden asennukseen ja itse valvontaan tulee liittymään alueellista haasteellisuutta. Tällä hetkellä tämä ei kuitenkaan ole ajankohtaista tutkinta-arestin osalta. Haastattelussa esiin tulleiden tietojen perusteella päätellen, että Rikosseuraamuslaitos tulee tarvitsemaan lisäresursseja riittävän tiheän valvonnan toteuttamiseksi kaikilla rikosseuraamusalueilla, mikäli tutkinta-aresti tulee pakkokeinona yleistymään.

Tutkinta-aresti antaa mahdollisuuden siirtää tuomitun valvonnan Suomesta toiseen EU-maahan. Tämä on kuitenkin mielestäni vielä kaukainen tavoite. Suomen ja toisen EU-maan viranomaisten välinen yhteistyö maan rajojen sisällä sekä maiden välillä sisältää omat haasteensa. Lisäksi haasteena on tutkinta-arestiin määrätyn saapuminen toisesta EU-maasta Suomeen pääkäsittelyyn tai rangaistusta suorittamaan. Maiden väliset työkalutuerot ja tutkinta-arestiin määrätyn valvonta voi myös osoittautua haasteelliseksi.

Opinnäytetyössä on onnistuttu luomaan tutkimusaiheesta selkeä ja johdonmukainen kokonaisuus. Tutkimuksen teoreettinen viitekehitys johdattelee lukijan ymmärtämään

käsiteltävää tutkimusaihetta. Myös teoria- ja empiriaosuus tukevat toisiaan. Opinnäytetyössä on onnistuttu vastaamaan alussa esitettyihin opinnäytetyökysymyksiin. Tutkimusmateriaalin osalta haasteena on ollut oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden vähyys. Tämän takia tutkinta-arestin edellytysten arviointiin ja sisältöön liittyviä lain tulkintakysymyksiä on jäänyt avoimeksi eikä näitä ole myöskään voitu selvittää haastattelujen perusteella. Asiantuntijahaastatteluilla tutkinta-arestista on kuitenkin saatu tietoja, joita ei olisi voitu muuten selvittää. Haastattelujen perusteella eniten uutta tietoa opinnäytetyöhön saatiin rikosseuraamusesimiesten haastattelusta, joka antoi ei-viralliseen lähteisiin perustuvaa arviointia lain käytännön toteuttamisesta.

Tutkinta-arestia koskevaa lainsäädäntöä tullaan arvioimaan Oikeusministeriön esittämä tutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön muutostarpeiden arvioinnin yhteydessä. Arviointi käynnistetään syksyllä 2020. Tutkinta-arestiin liittyvä jatkotutkimusaihe voi liittyä mahdolliseen pakkokeinolainsäädännön uudistukseen tutkinta-arestin osalta ja sen vaikutukseen tutkinta-arestin soveltamisessa, mikäli tutkinta-arestin soveltamisalaa laajennetaan. Mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi myös tutkinta-arestiin määrätyn valvonnan siirtäminen Suomesta toiseen EU-maahan, mikäli tällainen mahdollisuus otettaisiin oikeasti käyttöön tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Esitutkintalaki 22.7.2011/805 muutoksineen.

Euroopan ihmisoikeussopimus 20.5.1999/63, SopS 85-86/1998.

Halijoki, J. 2001. Rikosprosessuaalinen vapaudenriisto. Defensor Legis 2/2001, 203-227. Viitattu 26.1.2020.

Hartoneva, A., Mohell, U., Pajuoja, J. & Vartia M. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Helsinki: Tietosanoma.

HE 14/1985 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 222/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 222/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain ja tutkintavankeuslain, pakkokeinolain ja rikoslain 6 luvun 13 §:n muuttamisesta.

HE 252/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirvonen, M. & Määttä, K. 2018. Harmaa talous ja talousrikollisuus: ilmenemismuodot ja torjunta. Helsinki: Edita Publishing Oy. Viitattu 18.4.2020.
<https://samk.finna.fi/Record/samk.991277516605968>

Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2014. Esitutkinta ja pakkokeinot. 5. uud. p. Helsinki: Talentum. Viitattu 26.1.2020.
<https://samk.finna.fi/Record/samk.991218126605968>

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjalainen, T. 2010. Kirjoitetaan juridiikkaa. 3. p. Helsinki: Talentum.

Itä-Suomen hovioikeuden virkamies. Kuopio. Sähköpostihaastattelu 9.3.2020. Haastattelija Katja Bäckmann. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Itä-Suomen hovioikeus R 19/831.

Jokela, A. 2018. Rikosprosessioikeus. 5. uud. p. Helsinki: Alma Talent Oy. Viitattu 26.1.2020. <https://samk.finna.fi/Record/samk.991272926605968>

Keinänen, A. & Väättä, U. 2016. Empiirinen oikeustutkimus – Mitä ja milloin? Teoksessa Miettinen, T. (toim). Oikeustieteellinen opinnäyte - artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Espoo: Edita Publishing Oy. Viitattu 1.3.2020. <https://samk.finna.fi/Record/samk.991256456605968>

KKO VL:2019-74 (R2019/669).

Kohvakka, A. 2020. Erityisasiantuntija, Oikeusministeriö. Helsinki. Sähköpostihaastattelu 12.3.2020. Haastattelija Katja Bäckmann. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Kolehmainen, A. 2016. Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa Miettinen, T. (toim). Oikeustieteellinen opinnäyte - artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Espoo: Edita Publishing Oy. Viitattu 7.11.2019. <https://samk.finna.fi/Record/samk.991256456605968>

Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Luonnos säännöksi miehittämättömien kulkuneuvojen torjunnasta vankiloissa – Lausuntoyhteenveto. 2018. Oikeusministeriön julkaisu III: Mietintöjä ja lausuntoja 48/2018. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 18.4.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-725-0>

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806 muutoksineen.

Rantaeskola, S., Halme, K., Kortessalmi, L., Lönnroth, K., Parviainen, J., Saukonoja, T. & Springare, S. 2014. Pakkokeinolaki - kommentaari. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Viitattu 10.1.2020. <https://samk.finna.fi/Record/samk.991225276605968>

Rikosseuraamusvirasto 1/004/2019. Tutkinta-arestin valvonnan suorittaminen ja pakkokeinolain 2 luvun 12 h §:n mukainen poikkeuslupa (1/004/2019), 25.2.2019. Viitattu 1.2.2020.

Rikoslaki 19.12.1889/39 muutoksineen.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2018. 2019. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja -sarja. Viitattu 24.3.2020. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinen_vuosikirja/AWHmQGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WWW2.pdf

Simola, J. & Tiitta, P. Rikosseuraamusesimiehet, Rikosseuraamuslaitos. Helsinki. Sähköpostihaastattelu 20.2.2020. Haastattelija Katja Bäckmann. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Tolvanen, M. & Kukkonen, R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki: Talentum. Viitattu 26.1.2020. <https://samk.finna.fi/Record/samk.991135976605968>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Viitattu 1.3.2020. <https://samk.finna.fi/Record/samk.991270626605968>

Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen. 2016. Oikeusministeriön julkaisu I: Mietintöjä ja lausuntoja 5/2016. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 29.2.2020.
[http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-259-493-8](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-493-8)

Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen – Lausuntoyhteenvedo. 2016. Oikeusministeriön julkaisu II: Mietintöjä ja lausuntoja 34/2016. Viitattu 1.3.2020.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-525-6>

Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768 muutoksineen.

Valtioneuvoston www-sivut. 2020. Viitattu 2.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi>